

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Disputationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtute Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

V. De vsu vestium, actionum, rituum, ciborum, & aliorum quæ propria
sunt infidelibus, an, & quomodo sit contra virtutem fidei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

blicam intellectualem ac corpus politicum constituerent, & ut ita dicam, ecclesiam Angelicam cuius membra singula debebant aliis suam professionem, & seruitutem erga Deum manifestare, atque adeo notam summisionis internæ exhibere per actus religionis externos, qui aliis Angelis noti esse possint, ne viderentur velle suam seruitutem clam occultare, nullo prorsus signo se Dei famulos, & affeclas, ac discipulos manifestando, sicut supra de hominibus dictum est.

SECTION V.

De usu vestium, actionum, rituum, ciborum, & aliorum que propria sunt infidelibus, an, & quomodo sit contra virtutem fidei.

68 **P**Lura sub hoc titulo complectimur, quæ singillatim examinanda breuiter sunt, ut explicetur melius obligatio virtutis fidei in ordine ad actiones externas. Quia verò diximus duplex esse præceptum fidei in ordine ad hos actus externos, alterum negatiuum non negandi fidem, & alterum affirmatiuum fidem confitendi: ideo post vtriusque præcepti differentiam explicatam, querimus de usu vestium, rituum, &c. quia hic usus aliquando est contra præceptum negatiuum, aliquando verò solum est contra præceptum affirmatiuum confitendi fidem, & ideo questio hæc vtrique præcepto communis est: quam maioris claritatis gratia in plures §§. seu dubia diuidemus. Pro quibus tamen omnibus communiter aduertunt Doctores in præfenti, sermonem hic esse de usu serio, non de usu ludico, qualis in comœdia esse solet, in qua representationis gratia absque peccato usurpantur, & vestes, & ritus, & verba infidelium, & hæreticorum: nam in iis circumstantiis actiones illæ non significant villo modo infidelitatem internam, vel erubesceniam, cum constet omnibus animus usurpantis omnino contrarius.

Questio de usu vestium, actionum, rituum, &c. hic intelligatur.

69 **D**e occultatione negatiua, qua aliquis fidem suam aliquandiu non manifestat, diximus supra sect. 3. non esse peccatum, quando non occurrat obligatio positiua confitendi fidem: nunc autem sermo est, non de occultatione merè negatiua, sed affirmatiua, quatenus aliquis usurpat signa aliqua, vestes, cibos, &c. ad hunc finem occultandi suam fidem, de qua etiam occultatione in genere supponendum est, eam esse etiam illicitam, quando adest obligatio confitendi fidem: si enim tunc occultatio negatiua illicita est, à fortiori erit illicita occultatio positiua. Nunc ergo dicamus in particulari de iis, quæ ad hunc finem assumi solent, & in primis de vestibus infidelium,

Quando vtriusque illicita.

§. I.

De usu vestium infidelium, an liceat.

70 **V**estes claritatis gratia possunt ad quatuor classes reduci. In prima sunt vestes, quibus infideles distinguuntur materialiter à fidelibus, non quidem formaliter prout infideles, sunt sed prout ad talem negationem pertinent, quales sunt vestes Turcarum, quæ magis pertinent ad

Vestium quatuor genera. Primum genus.

negationem, aut prouinciam, quam ad religionis sectam; unde licet omnes Christianam fidem recipiant, vestes tamen antiquas retinent. His autem vestibus consentiunt Doctores posse fidelibus uti, quando transiens per infidelium regionem, occultari vult, ad periculum vitandam: vestis enim illa nec explicitè, nec implicitè continet negationem fidei, aut professionem alterius sectæ, & licet alij putantes esse ex eadem nationis secta, id tamen est per accidens, & ex ignorantia. Aduertunt tamen, requiri ad hoc aliquam iustam causam Sanchez lib. 2. in decalog. c. 4. n. 17. & Suarez in præfenti disp. 14. sect. 5. n. 5. quia, licet hæc actio per se non sit mala, habet tamen speciem mali, & ideo vitanda est, iuxta illud Pauli 1. Thess. 5. ab omni specie mali abstinere vos: nec enim sine causa sufficienti possumus proximi deceptionem intendere, præsertim in re tanti momenti, ut nos falsæ sectæ cultores iudicet, quam licet nos non profiteamur damus tamen fundamentum aliquod, ut alij existant: quod in rigore plus est, quam occultare veram fidem per meram negationem professionis illius: tunc enim non damus fundamentum positivum, ut iudicemur infideles, sicut damus in casu præfenti, & ideo maior causa requiritur ad hoc iustificandum, sine qua videtur esse contra reuerentiam debitam vere fidei, & religionis: sicut magis videtur esse contra reuerentiam Domino debitam, si eius famulus aliqua positiue faciat, ut æstimetur alienus ab eius famulatu, quam si solum negatiue se habeat non profitendo se eius famulum.

Secundum genus est earum vestium, quæ usurpantur ad dignoscendos infideles formaliter, ut infideles sunt, ut Romæ Iudei vti debent galero flauo coloris, ut cognoscantur, & formam hanc etiam velo in capite. De his autem est magna controuersia, an Christianus possit vti eodem signo absque peccato contra fidem. Negant plures Caiet. Nauarrus, Tabiena, Toletus, & alij plures, quos affert Sanchez ubi supra n. 18. quia utens illo signo implicitè profitetur, se esse illius falsæ sectæ cultorem, & parum refert, quod id verbis, aut rebus ipsis dicatur, cum eadem sit malicia ratio in vtroque usu.

Alij tamen plures, & graues auctores putant id ex graui causa licitum esse. Azor, Bañes, Argon. Eman. Ludou. Lopez, & alij, quos affert, & sequitur Sanchez ubi supra num. 19. Suarez de Etia sect. 5. n. 7. Coninch in præfenti disp. 15. dub. 3. num. 66. Castro Palao dicto 1. tom. tract. 4. disp. 1. puncto 17. num. 3. & alij, quos afferunt, & probabilem putant hanc sententiam Becanus de fide cap. 9. quest. 5. num. 28. & 29. & alij, quos affert, & sequitur Hurtado in præfenti disp. 48. sect. 3. n. 27. quibus alios addit Diana 5. parte tract. 7. de scandalo resolut. 33. ubi eidem sententia subscribit.

Probant aliqui, quia licitum est ex causa vitare verba ambigua ad occultandam veritatem, & decipiendum auditorem, qui de re secreta insisteret interrogat; ergo à fortiori licebit usus talis vestis in necessitate; est enim quasi ambiguum, & æquiuocum signum, quod potest ad hunc, vel illum finem usurpari. Ita arguit Suarez dict. n. 7. Hæc tamen ratio per se sumpta nimium probaret, quare retorqueri posset ab aduersariis, quia etiam in necessitate non possumus licite usurpare verba æquiuoca, quibus audientes intelligant

telligant nos veram fidem negare, etiam si ex nostra intentione alium sensum habere possint, ut supra vidimus, & omnes fatentur; ergo nec possumus usurpare alia signa ambigua ad decipiendos alios in hac materia.

Secundò probari solet eadem sententia, quia vñs talis vestis de se non est malus, nec continet professionem falsæ religionis; alioquin Iudæi peccarent Romæ galeram hautum gestantes, unde nec posset illis præcipi vñs talis signi, hoc enim esset præcipere eis aliquid illicitum: si ergo licitè id Pontifex præcipit, & ipsi licitè obediunt, consequens est, ut vñs ille non sit malus, nec professio falsæ religionis, atque adeo christianus idem signum usurpans non profiteretur explicitè falsam religionem. Ita arguit Sanchez *ubi supra* & alij.

Sed tamen hoc etiam argumentum nimis probat, & æquè retorqueri potest ab aduersariis: quia Iudæi etiam interrogari licitè possunt à magistratu, an sint Iudæi, vel christiani, & illis licitè præcipi potest, ut respondeant, imò, ut ex se manifestent se ipsos singulis mensibus, & dicant quam sectam profitentur; & quidem ipsi Iudæi respondere, & obedire debent, & per consequens non peccant manifestando se, & dicendo se esse Iudæos; & tamen si aliquis ex christianis diceret Magistratui, vel aliis, se non esse christianum, sed Iudæum, peccaret grauissimè contra fidem: non ergo sequitur, quod vñs pilei flauilicis sit christianis ex eo, quod Iudæi licitè illum usurpent, omnes enim differentiam aliquam inter illos inuenire debemus.

Meliùs ergo idem, & alij ostendunt probabilitatem huius sententiæ ex differentia, quæ est inter voces, & alia signa: nam voces ex sua natura institutæ sunt ad significandam mentem; & licet ad placitum applicentur ad hoc, vel illud in particulari significandum; data tamen sunt homini à natura ipsa, ut suos conceptus manifestet, & ut iis non utatur, nisi iuxta significationem semel impositam. Vestes autem, & alia similia habent alios fines diuersos, neque est obligatio iis non utendi, nisi ad significandum. Hinc ergo est, ut licet non possimus dicere, ego non sum Christianus, absque fidei negatione, possimus tamen uti veste, quia Iudæi dignoscere solent, absque fidei negatione, quia possumus veste illa uti, non ut signo, sed ut veste solum, & ad finem regendi caput, ad quem potissimum finem vestes introductæ sunt.

Hæc ratio non videtur mihi contemnenda, sed indiget fortasse maiori explicatione: possumus autem illam declarare, & confirmare ex alia obligatione, quæ ex eadem vocum natura oritur. Nam, ut diximus in superioribus *disp. 4. sect. 1.* non est in potestate libera voces proferentis, ut eas proferat materialiter, & non ex intentione significandi, nec hoc sufficeret ad vitandam culpam mendacij, & perituri, quando aliunde ex circumstantiis non possunt audientes, intelligere, quod voces non proferantur ad significandum. Rationem autem diximus esse, quia sicut necessitas commercij, & conuictus humani exigit veracitatem in vocibus, & conformitatem cum mente; ita exigit etiam animum significandi; si enim liceret voces contra mentem proferre materialiter, & absque animo significandi, sequeretur eadem prorsus incommoda, sicut si mendacium esset licitum: neque sibi inuicem homi-

nes crederent: cum possemus semper prudenter formidare, quod voces proferrentur materialiter in sensu tamen externo falso. Quare lex naturæ, quæ obligat ad non mentiendum, eadem propter easdem rationes obligat ad non proferendas voces, nisi ad vñm significandi iuxta significationem illis impositam, vel nisi hic ipse animus proferendi solum materialiter possit auditoribus ex circumstantiis constare: quæ obligatio in vñs rerum aliarum non reperitur, quæ ad alios fines introductæ sunt, & propter quos usurpati possunt independentè ab animo significandi. Qui proferit itaque voces habet obligationem semper loquendi: qui autem utitur vestibus, vel aliis eiusmodi rebus, non habet obligationem loquendi, aut testificandi, sed potest alios fines intendere, quia natura eiusmodi res ad loquendi vñm non alligauit.

Contra hanc tamen rationem sic explicitam restat adhuc duplex difficultas. Prima est, quia licet voces à natura datæ sint alligatæ ad vñm loquendi, & significandi mentem, & ideo non possint absque eo vñs usurpari: cum hoc tamen stat, ut quando vox est æquiuoca, & habet duplicem significationem, possumus aliquando ex causa eam usurpare in vno sensu, etiam si ab audientibus accipienda sit in alio, imò ad hoc ipsum, & ut audientes decipiantur, possumus ex iusta causa aliquando æquiuocationibus uti: ergo sicut ex causa graui possumus usurpare vestem propriam, & distinctiuam infidelium, quia non est alligata vestis ex se ad significandam infidelitatem, sed indifferens ad alios vñs: sic etiam ex causa graui poterimus usurpare voces ambiguas, quia licet ab audientibus accipiantur in sensu, ut significent nos esse infideles: possunt tamen habere alium sensum, nec ex se alligatæ sunt ad illum, in quo ab audientibus accipiuntur.

Huic difficultati, quæ non levis est, respondere adhuc probabiliter potest negando consequentiam, & assignando differentiam inter voces, & vestes: nam vocibus, ut diximus, uti non possumus, nisi ad loquendum, & ad manifestandam nostram mentem iuxta earum significationem. Quamuis autem vocem æquiuocam usurpare possumus in vna eius significatione, & non in alia, & id quidem etiam ab audientibus in alia significatione accipitur, quando tamen causa subest sufficiens id faciendi: cæterum non possumus his æquiuocationibus uti, quando adest obligatio respondendi, & loquendi iuxta mentem interrogantis, vel audientis, sed debemus vocem in ea significatione usurpare, in qua ab audientibus accipitur. Sic testis iuridicè interrogatus non potest amphibologia uti, sed debet usurpare voces ad mentem iudicis interrogantis: alioquin, licet voces in alio sensu possent esse veræ, si tamen ad mentem iudicis non sint veræ, non vitabitur culpa mendacij, & perituri. Sic etiam qui serio auditoribus persuaderet, Petrum virum religiosum, & modestum esse patriciam, & hominem honoris cupidum; non vitaret culpam distractionis, & calumniæ grauis, licet ipse alium sensum intenderet, nimirum, Petrum suis peccatis occasionem dedisse neci Christi Domini, qui noster Pater est, & cupidum esse honoris æterni, qui à Beatis possidetur, & sic de aliis. Ratio autè vniuersalis, & à priori est, quia sicut non possumus voces proferre materialiter, & sine animo significandi, ut diximus; ita nec possumus uti voce æqui-

75
Propositum
duplex diffi-
cultas.
Prima.

76

73

74

æquiuoca in alio sensu, quando sensum illum, & significationem habere non potest: tunc enim perinde est, ac si non esset æquiuoca, sed vniuoca. Quoties autem est obligatio usurpandi voces ad mentem auditorum, siue id sit ob præceptum iudicis iuridicè interrogantis, siue ob præiudicium proximi, siue ob quamlibet aliam causam, voces in his circumstantiis amittunt æquiuocationem, & vnum solum sensum significare possunt, cum non possint usurpari, nisi ad sensum audientium: ergo qui quamlibet aliam significationem intenderet, non usurparet voces in sua significatione, quæ in his circumstantiis vnica esse poterat, sed haberet se sicut qui voces materialiter proferret absque intentione significandi. Similiter ergo peccat gratissimè, qui usurpat verba ambigua, quæ ab audientibus pro fidei negatione accipiuntur, quamuis ipse alium verum sensum intendat: v. g. si dum de consubstantialitate Filij agitur, dicas, *Arius bene sensu de persona Verbi*, intelligens id de Ario, antequam in hæresim laberetur, cum tamen auditores ea verba intelligant de Ario, post discessionem ab Ecclesia. Ratio autem est eadem, quia in his circumstantiis, & in materia tanti ponderis voces usurpari debent ad sensum auditorum, ac per consequens, tunc non sunt voces ambiguae, sed habent se, sicut si vnica tantum significationem sortirentur: quare cum voces debeant usurpari in sua significatione, & hæc non sit duplex, sed vnica earum vocum in his circumstantiis, in quibus est obligatio loquendi ad sensum audientium, consequens est, vt non possint in alio sensu usurpari, etiam si in aliis circumstantiis possent eadem voces aliam significationem habere.

77 Hæc autem ratio non procedit in vestibus, & aliis eiusmodi rebus: nulla enim est obligatio non vtendi vestibus, nisi ad manifestandam mentem, sicut est obligatio non usurpandi voces, nisi ad loquendum, & ad exprimendum sensum internum, eo quod si possemus ad alios fines voces usurpare, tolleretur, fides humana, & commercium necessarium: vestes autem habent alios fines, & licet possint homines eas etiam usurpare ad significandam mentem, & affectum suum, possunt tamen non hunc, sed alios fines intendere: sic vestes lugubres usurpantur ad significandam mortem internam ob parentis, vel domini mortem: aliqui tamen his vestibus vtuntur, non ad significandam mortem, sed ad commodum, vel quia pretiosiores vestes non habent: consuetudo enim usurpandi eas vestes in signum animi mæsti non abstulit facultatem usurpandi eas ad alios fines sibi proprios: differunt, quippe à vocibus, quæ solum ad mentem significandam datæ sunt. Propter grauissima dampna, quæ sequerentur, si absque eo fine proferri licet posset.

78 Restat tamen contra eandem doctrinam secunda difficultas, quia quamuis voces proferri non possint sine animo significandi mentem internam, & in hoc differant à vestibus, Iudæus tamen, & infidelis sicut vestibus, sic etiam & vocibus potest licet significare suam mentem circa religionem falsam, quam proficetur. Sicut enim potest Iudæus vri galero flauo, vt cognoscatur cuius sectæ sit, sic etiam interrogatus de sua religione, potest licet respondere, se profiteri legem Iudæorum: & sicut Princeps Christianus potest Iudæis præcipere vsum pilei flauo, vt agnoscantur, sic posset præcipere eis, vt singulis mensibus, vel annis ad eundem finem

coram Notario restarentur religionem suam, vt constaret, an in Iudaismo adhuc permanserint. Quam professionem, seu confessionem diximus supra sect. 1. non esse in illis peccatum, (alioquin non posset licet ab eis peti) quia nimirum illa sunt verba reflexa, quibus non tam assertum veritatem sectæ falsæ, quam mentem suam iactant, in quo nihil falsum dicunt, sed verum, nempe se interius habere talem mentem circa eiusmodi religionem, sicut qui ad petendum consilium, vel remedium, fatetur amico, vel Confessorio errorem internum, quem habet circa fidem, quod diximus fieri posse absque peccato contra fidem, nec per eiusmodi confessionem extorrem, si debito modo fiat, incurri penas hæresis externæ. Hinc ergo oritur difficultas, cur sicut potest fidelis aliquando ex causa graui licet usurpare galero flauo, v. g. quia potest non habere tantum significandi falsam religionem, non possit etiam ex causa graui dicere aliquando, se esse professione Iudæum, usurpando quidem voces illas, non ad profitendum sectam Iudæicam, vel illam asserendam, sed solum in sensu reflexo ostendendo errorem suum internum, sicut Iudæus licet per easdem voces affirmat. Quo casu cum nihil affirmet de veritate illius sectæ, ad hunc erit mendacium contra se ipsum, quatenus sibi imputat errorem internum, quem non habet, non tamen erit peccatum contra fidem, cum veritas illa non contineat irreuerentiam grauem contra fidem: alioquin nec verus Iudæus posset voces illas proferre absque graui peccato, & per consequens non possemus eum cogere ad respondendum, & manifestandam suam religionem.

Ad hanc etiam difficultatem respondere potest negando, verba illa posse etiam ex causa graui licet proferri ab homine fidei, vel absque peccato graui usurpari: licet à vero Iudæo, vel infideli licet usurpentur: ratio verò esse potest, quia in homine fidei non solum mendacium contineretur, sed mendacium perniciosum, & graue, siue quo non potest homo Catholicus sibi imponere hæresim, vel infidelitatem internam, licet possit absque graui peccato aliquando alia gratia peccata sibi falsè imponere, sic enim legimus in vitis Patrum de sancto Abbate Agathone hominem patientissimo, cuius humilitatem, & patientiam, vt probarent aliqui fratres, dixerunt ei, quod à multis existimaretur superbus, & qui alios omnes contemneret, eisque passim detraheret, idque ex inuidia, eo quod cum lasciuus esset, posset alios puros & sanctos astimari. Quibus omnibus vitis sanctus senior quia per silentium concessis deprecabatur solum, vt pro ipso orarent, & tantorum criminum ei veniam impetrarent à Deo. Tunc illi ad dederunt, à multis etiam ipsum hæreticum esse credi: quo audito Abbas excauit, & zelo magno negauit se talis criminis reum esse, rogatus autem de causa tantæ indignationis respondit, reliquorum vitiorum humilitatis causa posse Christianum notam in se permittere, hæresis non posse, vnde à fortiori minus licebit eam de se absolute affirmare, & fateri. Ratio autem ex dictis esse potest, quia voces illæ à fidei prolate continentur mendacium grauissimum, & perniciosum, nam licet non negarent directè veritatem fidei, nec affirmarent veritatem Iudaismi, quādo solum reflexè affirmaretur ipse consensus internus ad Iudaismum: hic tamen ipse consen-

ius interius falsò affirmatur, & contra mentem profertur, & per consequens cum magna iniuria diuinæ auctoritatis, & veræ religionis. Nec enim ille solus peccat grauiter contra diuinam auctoritatem, qui mentitur directè contra aliam affirmando esse falsum obiectum à Deo reuelatum, vel negando id esse verum, sed etiam qui cum mendacio negat se id credere, nam eo ipso assert, & exhibet se in testem contra id, quod Deus reuelauit. Dicere enim ego interius assentior iudaismo, est dicere; ego interius credo, quòd falsa sit fides Christiana, quod est asserere se in testem contra christianam. Certum est autem, interrogari grauem iniuriam alicui contra quem falsò assertur aliquis testis, prout falsò assert se in testem contra fidem christianam ille, qui in corde credit eam esse veram. Ille verò, qui vitur ex causa galero flauo non assert se in testem contra fidem, sed eam solum occultat, & dat occasionem, quod alij ex errore putent ipsum contra fidem sentire, quod tamen ipse non dicit, nec testatur. Adde, quando Catholicus id de se falsò affirmaret, etiam si solum reflexè loqueretur de suo assensu interno, & non de veritate, aut falsitate doctrinæ, regulariter tamen interuenire erubescientiam vitiosam; neque enim solum peccat contra fidem, qui eam negat, sed etiam qui eam erubescit, prout verè erubescit, qui ob aliquem merum negat se eam interius credere, cum tamen eam verè credat. In Iudæis autem verò, qui fatetur, se esse Iudæum, nulla interuenit erubescientia, non enim erubescit, qui manifestat verè sensum, quem de facto habet. Nec etiam falsò adducit se testem contra fidem nostram, sed verissimè, cum de facto in corde suo contra eam sentiat: & quamuis hoc ipsum, si sine causa fiat, habeat aliquam irreuerentiam contra fidem, quatenus contra eam assertur, & proditur testis aliquis: non tamen est tanta hæc irreuerentia, ut non possit compensari aliqua vtilitate, vel causa; ut si id fiat ad remedium, vel consilium petendum, vel saltem si fiat ad manifestandam veritatem, & statum internum, ut alij possint ab hoc homine cauere, ob quem finem Iudæis præcipitur signum peculiare in veste, & ob quem etiam finem possunt interrogari de sua fide, & ipsi possunt licitè respondere, ut dictum est.

80 Tertium, genus vestium est earum, quibus vtuntur infideles, non solum ut dignoscantur, sed etiam ad profitendam suam falsam religionem. De quibus multi absolutè negant vilo casu licitum esse earum vsum. Ita Arag. & Ludou. Lopez apud Sanch. *ubi supra* n. 20. Ant. Tabien. Tolet. Nauarr. & alij plures, quos refert & sequitur Castro Palao *d. punct.* 17. n. 7. qui pro eadem sententia assert Patrem Suarez *dist. sect. 5. num. 13.* sed immeritò, nam Suarez *num. 2.* distinxerat plura genera vestium, & vltimo loco vestes non habentes communem vsum, vel vtilitatem corporis, sed præcisè institutas ad aliquem vsum sacrum, vel quasi sacrum, quales sunt vestes Sacerdotales, & de iis solis loquitur *illo num. 13.* Nos autem nunc loquimur de vestibus institutis ad vtilitatem corporis, sed quæ simul significare solent professionem alicuius religionis, quales sunt vestes clericales, vel monachales, de quibus idem Suarez loquutus videtur *num. 7.* & concedere illarum vsum ex graui causa, & cum aliquibus limitationibus.

81 Alij ergo mirius loquuntur, & non audent in Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

vnuer sum damnare harum vestium vsum; ita loquitur Coninch. *disp. 15. dub. 3. num. 66.* vbi earum vsum concedit licitum ad vitandum graue periculum: imò *num. 72.* addit non esse improbabile, quod ex grauissima causa liceat aliquando vsum vestis deputatæ ad solum vsum, & cultum falsæ religionis. Suarez etiam loco supra citato eidem sententiæ videtur apertè fauere, pro qua ab omnibus assertur Sanchez *dist. c. 4. m. 20.* sed, ut verum fatear, satis obscure loquitur; nam statim *num. 21.* dicit, id non intelligi, quando vestes destinatae sunt ad cultum auctoris falsæ sectæ, eo modo quo *num. 16.* explicuerat: ibi autem in eadem classe constituerat vestes omnes primariò institutas ad falsæ sectæ professionem, quas omnes distinxerat ab aliis vestibus, quæ non sunt institutæ ad professionem sectæ, sed ad discernendos homines talis sectæ ab aliis ob finem politicum, qualis est vsum galeri flaui Romæ pro Iudæis; quare non satis apparet de quibus vestibus loquatur postea *num. 20.* Sed tamen videtur ibi distinguere rursus illam classem vestium, quam vnica fecerat *num. 16.* in alias duas, in quarum vna sint vestes significantes solum professionem falsæ sectæ, & hæc dicit aliquando licere; in altera verò sint vestes destinatae ad cultum solum auctoris falsæ sectæ, & hæc dicit nunquam licere. In quo tamen parum consequenter eum loqui, dicunt Palao *ubi supra* *num. 6.* & Hurtado *disp. 48. §. 57.* qui vtrumque vestium vsum videtur aliquando licitum agnoscere, quod latè probat §. 4. & sequentibus.

Ego ex supradictis vniam regulam generalem credo statui posse, in qua, si bene explicetur, *82* Auctores prædictos conuenire fortasse, vel parum dissentire putarim, itaque quoties vsum vestium talis fuerit, ut qui personam vtentem noverint, eum omnino iudicent fidem negare, & illius falsam religionem amplecti, vsum ille nullo casu licitus erit, quando verò, qui personam norunt, poterunt dubitare, an ob alium finem diuersum vestis vsurperetur, poterit aliquando vsum licitus esse ex graui causa, quæ eò grauior debet esse, quòd ex circumstantiis vestis illa magis accedat ad significandam negationem veræ fidei, quamuis non omnino determinatè eam significet. Sensus, & veritas huius regulæ probari, & explicari potest per analogiam, vel comparisonem ad voces quas diximus nullo casu fideli licere, quia ex natura sua habent, quod proferri debeant ad significandam mentem, & non ob alios fines. Si ergo esset vestis, quæ propter circumstantias, vel institutionem ita esset determinata ad significandam negationem fidei, sicut sunt verba, vel voces ex natura sua ad significandam mentem; idem omnino dicendum esset de veste illa, quod de vocibus dicitur, atque ideo sicut nullo casu fideli licet proferre voces, quibus significetur ipsum esse alterius sectæ, ita nunquam licebit ei vsum talis vestis habentis æquè determinatam significationem, ac habent voces. Non repugnat autem, quod circumstantiæ tales sint; in quibus vestis possit habere significationem æquè determinatam; ac habent voces, & à qua non possit abstrahi, v. g. si Princeps infidelis præcipiat subdito christiano negare fidem, & in signum negatæ fidei assumere, & gestare imaginem idoli in veste, vel coronam, aut rosarium proprium illius idoli; non est dubium, quod in his circumstantiis gestatio illius signi, vel vestis non possit præscindi à significatione

tionem negatæ fidei, atque ideo, quod esset omnino illicita. Si ergo consuetudo recepta tribueret eandem vim determinatam significandi negatam fidem, quam tribuit imperium Principis infidelis præcipientis gestare tale signum; eodem modo dicendum esset, de veste, vel signo illo, non esse licitum, stante tali consuetudine. Quare totum iudicium de hoc puncto reducendum est ad determinationem significationis, quæ optimè colligitur à posteriori, si videntes signum illud, & cognoscentes personam, quæ antea fidelis & christiana erat, inducuntur tamen omnino, & determinatè ad iudicandum, quod priorem fidem reliquerit: tunc enim vestis illa in talibus circumstantiis habebit se, sicut voces, cum non possit à tali significatione determinata separari.

83

E contra verò contingit frequenter, ut vestis aliqua, consuetudine, vel etiam ex institutione Principis destinata sit ad significandam professionem falsæ sectæ: & tamen quando christianus eam vsurparet ad se occultandum, & vitandum vitæ periculum, qui hominem antea agnoscerent, & viderent in ea veste, non ideo iudicarent, eum negasse fidem, sed vel dubitarent, vel fortasse putarent, non ad id significandum, sed potius ad se occultandum, & vitandum vitæ periculum assumptam fuisse vestem illam: quo casu ex gravi, vel saltem gravissima causa licitè assumeretur, cum vestis illa non esset sicut voces, sed posset ab ea significatione separari, & assumi ad alios fines, vel regendi corpus, vel ad ornatum, & elegantiam, vel ad aliquid aliud; quare procederet tunc ratio, propter quam diximus cum communi sententia, licitè vsurpari posse ex gravi causa à Christiano galerum flauum, quia potest separari à significatione, quam ex publica institutione habet, ut dignoscantur Iudæi à Christianis. Nam licet vestes de quibus nunc loquimur, non solum sint signa politica ad dignoscendos infideles, sed etiam ad significandam professionem falsæ sectæ, vel ad eam tacitè profitendam, & ideo gravius causa requiratur ad harum vestium, quam ad illarum vsum licitum; adhuc tamen utraque vestis conuenit in hoc, quod ex natura sua non sit ita alligata etiam in his circumstantiis ad talem significationem, ut non possit ab ea præscindere, & vsurpari sine animo talis significationis.

84

Quartum genus vestium.

Doctrina verò hæc potest in primis applicari cum proportionis debita ad quartum genus vestium, nempe illarum, quæ non solum utcumque continent, & significant professionem falsæ sectæ, sed etiam continent cultum actualem auctoris falsæ sectæ, vel idoli, &c. de quibus Auctores etiam variè loquuntur. Sanchez enim *disto* n. 21. de iis vestibus negare videtur esse licitas vltro casu, sicut & Bañes, Arag. Petrus de Ledesma, Man. Rodriguez, & Rutilius Benzonius, quos affert idem Sanchez ibidem. Idem docet Castro Palao *vbi supra* Suarez verò *disto* sect. 5. n. 8. dicit non licere vsum vestis, qua peculiaris honor idolo, aut falso Prophætæ deferatur, ut si idolum, vel character Mahometis in veste feratur, nam id videtur institutum in eius honorem, & ideo vel occultandum erit tale signum, vel alio modo cavendum, ne talis demonstratio cultus, & honoris deferatur, nam hoc semper superstitiosum est. Postea verò *num.* 13. in vniuersum docet, ut probabilius, & securius, non licere vsum vestis per se primò deputatæ ad superstitiosum cultum alicuius sectæ falsæ, quæ non habet communem,

& corporalem vsum, sed sacrum, vel quasi sacrum in tali secta, nisi forte aliquis videretur tali veste modo prophano, & vulgari, ita ut magis videretur contemnere superstitiosum vsum, cuiusque institutionem.

Alij tamen non videntur harum etiam vestium vsum in vniuersum damnare: nam Coninc *disto* dub. 3. n. 72. agens de vestibus quæ directè sunt institutæ ad profitendam fidem falsam, abque vlla distinctione dicit, non esse improbabile, quod in aliquo casu ex causa gravissima licitus sit eorum vsum. Clarius Hurtado *disto* diff. 48. §. 34. de veste instituta ad cultum, & caeremoniam falsæ sectæ dicit probabile esse, quod licet in tali necessitate mortis fugiendæ, dum non formaliter vsurpetur ut tale signum est, sed solum materialiter. Postea verò §. 56. de veste sacerdotali idem probat, quia vestis illa in rigore non est cultus, sed habitus, quo exercentur caeremonie, & cultus in Deum; & §. 58. probat licere vestes, in quibus depictæ sunt imagines hominum sceleratorum, aut idolorum, quia vsum illarum imaginum non significat determinatè cultum, sed potest habere alias significationes, nam multe familie nobiles gestant in suis gentilitiis imagines solis, lunæ, stellarum, vsorum, & Leonum, quas quasi deorum imagines ethnici colebant, sic ergo posset imago Mahometis gestari non in cultum, sed ad significandum triumphum reportatum de Mahometismo. Concludit denique contrariam sententiam veram esse, quando vsum signorum determinatus est ad significandam falsam religionem.

Iuxta regulam à nobis supra positam conciliari posse videntur horum Auctorum placita: nam de his etiam vestibus verum est, quod earum vsum ex causa gravissima licet, quando non sunt ita determinatæ ad cultum falsum significandum, ut qui hominem antea christianum cum ea veste videret, eo ipso determinatè iudicaret hæc reliquisse, sed possit dubitare, vel putare, quod ad alium diuersum finem tali veste utatur: secus verò quando ex institutione, vel circumstantiis determinata est ad eam significationem. Et quidem, si quæ vestes apud infideles sunt, quæ correspondent vestibus, non sacris, sed communibus nostrorum clericorum, vel monachorum, facilius intelligi potest in illis indeterminatè ad significationem: nam hæc vestes non videntur continere cultum actualem, aut professionem fidei, sed sunt habitus decens, & aptus ad naturalem vsum corporalem vestium pro iis, qui statum modestum, & religiosum profitentur. Vnde religiosi ethnici, qui ad fidem christianam converterentur, possent absque scandalo habitum suum ex causa aliquandiu retinere absque eo quod falsum cultum profiteretur, quia habitus non facit Monachum, sed posset ad vsum solū naturalem habitus retineri.

Difficilius excusari potest vestes cum imagine idoli, vel Mahometis, quæ in eius eplum gestari solet: nam licet imago illa ex se indifferens sit, ut ad alium finem, vel vsum deferatur: sed tamen in his circumstantiis, & tali modo gestata videtur satis determinata ad significandum cultum, sicut equites christiani nobiles, qui Crucem S. Iacobi, vel alterius militiæ in pectore gestant, significant omnino cultum erga crucem, & religionem christianam. Vnde si ad Mahometismum transirent, crucem statim abicerent. Sic imago idoli, vel Mahometis ex se indifferens est, ut ad cultum, vel ad alium

aliud finem deferatur; sed tamen in his circumstantiis, & tali modo gestata in pectore v.g. non videtur esse indifferens, sed determinata omnino ad cultum significandum. Sicut etiam thurificatio ex se indifferens est, vt fiat in cultum, vel etiam ad finem naturalem expellendi odorem noxium; sed tamen in his circumstantiis accendere thus coram idolo determinatè omnino significat cultum.

88

Vnde obiter notandum est, non excusari hanc malitiam ex eo quod talis vestis signum etiam sit nobilitatis apud illam gentem, atque ideo retineri possit non ad cultum, sed in signum nobilitatis. Hoc, inquam, non excusatur: quia etiam apud nos Crux S. Iacobi, vel alterius militiæ signum est nobilitatis, non tamen potest retinere hanc significationem sine significatione cultus, cum ab hac significatione cultus illa alia significatio nobilitatis omnino dependeat. Ideo enim significat nobilitatem, quia soli nobiles admittuntur ad cultum illum crucis, qui exhibetur eam cum tali figura in pectore gestando: quare qui vult se illo signo nobilem manifestare, eo ipso vult talem cultum publicum exhibere, ad quem publice tali signo exhibendum soli nobiles admittuntur. Similiter ergo inueniri possunt apud infideles signa aliqua nobilitatis in vestibus, quæ tamen non aliter nobilitatem significant, nisi quatenus continent cultum aliquem idolo exhibendum, ad quem publicum cultum taliter exhibendum soli nobiles admittuntur; & hoc genus signorum non poterit licetè retineri ad nobilitatem significandam, nisi fortè, vel communi consensu, vel per obliuionem vna significatio ab alia separaretur. Potest enim contingere, vt licet initio signum illud cultum idoli contineret, & solis nobilibus concederetur, postea tamen origo illa ex cultu in obliuionem abierit, & sola significatio nobilitatis remanserit: vel certe significetur nobilitas independentè à significatione falsi cultus, & sint duæ significationes separate, & non subordinatæ, quo casu æstimari aliquando poterit signum illud inter signa non omnino determinata ad significandum falsum cultum, sed indifferens ad alias significationes disparatas, & non subordinatas.

89

Denique de vestibus sacris non continentibus eiusmodi imagines, sed deferentibus ad locum, & tempus rituum sacrorum, vel sacrificiorum, dicendum erit iuxta supra positam regulam, eas non licere fidelibus, si ita determinatè significant, vt videntes, eo ipso iudicent christianum illum fidem deferuisse, quod maximè locum habere poterit, si vestes illæ non solum dispositiue deferant ad cultum, quatenus decentius, & magnificentius ornant ministrum, vt cum maiori dignitate, & splendore accedat ad ritum celebrandum, sed etiam formaliter in se contineant ipsum cultum, prout videtur formaliter cultum continere crux illa, quam Episcopus celebraturus imponit sibi pendente ex collo, in quo cultus, & veneratio ipsius crucis videtur interuenire; & simile aliquid apud infideles posset inueniri, de quibus omnibus non potest regula generalis alia tradi, sed in singulis consideranda prouidentur est, & qualitas signi, & determinatio ad significandum, vt dictum est.

90

Sunt autem circa hoc duo aduertenda. Primum est, quando dicimus, vestes illas non esse in vniuersum, & in omni casu damnandas, quæ non

sunt omnino determinatæ ad significandum, id est, quibus visis, ij qui hominem antea fidelem nouerunt, non statim iudicabunt, ipsum fidem reliquisse; hoc, inquam, non ita esse intelligendum, vt sufficiat si aliqui sciant, eum non ex animo, sed ob alium finem ea signa usurpare, sicut nec sufficeret, si aliqui scirent eum fidei proferte verba significantia negationem fidei, sed requiri, quod vel omnes id sciant, vel certe signa ipsa talia sint, vt in iis circumstantiis, qui aliunde fidei non nouerunt, & sciunt ipsum antea fuisse fidelem, non possint ex vestibus, vel signis illis determinatè iudicare, quod fidem reliquerit, ita ut nec ipsi infideles, si nossent hominem antea fuisse christianum, possent eiusmodi fidei mutationem iudicare. Per hoc enim à posteriori colligitur debilitas, & indeterminatio illius signi ad manifestandam fidei negationem, & differentiam illius signi à vocibus, quæ ex natura sua determinatæ sunt ad negationem manifestandam, quæ sicut nunquam licetè usurpantur ab homine fidei, ita neque alia signa, quæ vel ex institutione, vel ex consuetudine æqualem determinationem habuerint, vt supra explicuimus.

91

Secundum quod aduertendum est, & quod prædicti Auctores communiter observant, est, tam prædictas vestes, quàm alia omnia signa, etiam si ex se determinata non sint ad talem significationem, posse tamen esse illicita ratione scandali, quare quando dicuntur aliquando licere, semper intelligi debet, secluso scandalo, quo stante iam ratione illius redditur vsus illicitus, vt notauit Suarez *vbi supra dicto n. 13*. Coninch *dist. dub. 3, n. 75*. Castro Palao *dicto dub. 17, n. 10*. & alij. Quantum verò, & quale debeat esse scandalum illud, vt etiam ex grauissima causa contrarii non possit, pertinet ad tractatum de charitate, vbi Deo dante de hoc agemus. Interim videri potest P. Hurtado *disp. 173. de charitate, sect. 23*, vbi latè de hoc disserit.

92

Quæ de vocibus & vestibus dicta sunt, applicari possunt cum debita proportionem ad nutus, vel alios manuum, & digitorum motus, quibus aliqui solent loqui, & suos conceptus exprimere. De quibus dubitari magis posset, quia non videntur omnino assimilari vocibus, quæ à natura datæ sunt solum ad manifestandam mentem, & significandos internos conceptus, & ideo non possunt ab eo fine, & significatione separari: ac verò nutus non videntur ita determinati, & alligati ad hunc finem; nam quando aliquis annuit inclinando caput, inclinatio illa de se indifferens erat ad significandum assensum, vel ad vitandum defatigationem in capite erecto habendo, vel ad conuertendos oculos ad terram, vt aliquid ibi quæras, vel ad quid simile: quare videtur nutus ille accedere magis ad vestes, quæ quia de se non sunt alligatæ ad significandum, possunt à significatione separari.

93

Cæterum fatendum omnino est, nutus illos, qui negationem fidei, vel professionem falsæ sectæ significant, nunquam ex quacunque causa licere, sed habere se sicut voces. Ratio autem est, quia licet ex se possent ordinari ad alios fines diuersos: in his tamen circumstantiis non possunt separari à tali significatione vitiosa. Sicut etiam actio adolendi thus ex se fieri posset propter alios fines, recreandi odoratum, purgandi, &c. in his tamen circumstantiis coram idolo, & cum externo gestu venerationis non potest sepa-

Nutus qui negationem fidei, vel professionem falsæ sectæ significant, nunquam licetè.

tari à significatione cultus. Nutus autem, quo interroganti, an negare velis fidem christianam, tu respondere videris annuendo, & caput inclinando, magis determinatus esse videtur ad significandam voluntatem negandi fidem, quam sit combustio thuris coram idolo ad significandum cultum: nam combustio thuris non est verbum, sed actio; nutus autem est verbum, licet non sit vox, & ideo sufficit ad valorem matrimonij, quod perficitur rebus, & verbis. Quod idem est de motibus digitorum significantibus ad placitum, & ex conventionione priuata. Sunt enim quasi litteræ scriptæ, quæ quidem sunt propria verba, nec magis licet scriptura significas fidei negationem quam voces, cum sit loquutio scripta: sic etiam motus illi digitorum sunt vera loquutio, & ideo non magis licent cum excommunicato vitando, quam loquutio per voces nec magis possunt motus illi præscindere in his circumstantiis à tali significatione, quam voces, & per consequens eadem regula debet in illis seruari, quæ in vocibus propter eandem rationem.

94
Licitum est
christiano
transire per
loca Turcarum
vbi habitus
communis Tur-
carum ut se
se occultet.

Ex dictis inferitur primò licitum esse christiano transire per loca Turcarum, v. g. vti habitu communi Turcarum, vt se se occultet. Ita cum aliis Sanchez *disto cap. 4. num. 22.* quia habitus ille de se non concernit religionem. Quando verò vestes concernunt religionem, vt si sit habitus communis Sacerdotis Mahometani, vel religiosi Ethnici, grauior quidem causa requiritur, sed aliquando licebit, vt supra diximus, & fateatur Coninch *disto dub. 3. num. 73. & 74.* Si denique contineant cultum actualem falsæ sectæ, seruanda erit regula supra posita, & videndum, an ita sint determinatæ ad eum cultum significandum, vt qui vident, & sciunt, hunc fuisse antea christianum, inducantur omnino ad iudicandum, quod reliquerit fidem, an verò id determinatè non significent, atque ideo ex grauiissima causa licitus esse possit earum vsus.

65
Licitum est
Christianis vexil-
la hostium in
navibus suis
fingere.

Inferitur secundò licitum esse stratagemam, quo christiani vexilla hostium in navibus suis fingunt, vt hostes infideles visis vexillis nō fugiant, vt docet idem Sanchez cum aliis *n. 23.* qui notat, id non licere, quando vexilla haberent depictas imagines Mahometis, vel falsi Dei, quia hoc esset cultum falsum exercere. De quo tamen dubitat Hurtado *lib. 48. §. 58.* quia possunt illæ imagines depingi, non ad cultum, sed ad significandum triumphum de Mahomete, vel de falsis Diis: sicut familie nobiles gestant in suis gentiliis imaginem Regis, quem olim eius progenitores in bello ceperunt. Consultit autem, vt prædictæ imagines depingantur cum catena in signum captiuitatis, vel compedibus subtilibus, qui ab hostibus à longè non percipiuntur, quo pacto cessat superstitionis periculum, & tandem concludit, id tunc solum licere, quando signa sunt omnino determinata ad falsum cultum: quod vltimum verissimè dicitur, & consonat regulæ nostræ suppositæ. Considerandum tamen est, an hæc imagines sine catenis, aut vinculis depictæ, significant determinatè cultum. Certum est enim, quod si deferrentur in altari collocatæ significant omnino cultum, nec id licitè fieret: parum autem videtur referre, quod non in altari, sed in vexillo deferantur, cum id etiam honoris causa fieri soleat, prout Christiani in vexillo crucem depingunt, vel B. Virginis, aut alterius sancti imaginem; quare non videretur facile à communi

sententia recedendum, & multò minus si imagines illæ cum splendore, vel aliis signis venerationis, & honoris depingerentur.

Inferitur tertio, quid dicendum de vestibus, quas Princeps infidelis præcipit deferri ab omnibus christianis sibi subditis, vel ab omnibus infidelibus. Si enim præcipiat, vt Christiani omnes tali veste vtantur, vt dignoscantur, consentiunt Doctores, quod possit adhuc Christianus, vt se se occultet, vel non prodatur omittente talem vestem ex causa graui saluandi vitam, siue id præcipiat ob finem politicum, siue ob finem religionis, vt contra Caietanum docent plures, quos aliter *disto sect. 5. n. 10.* Coninch *disto dub. 3. n. 76.* & alij. Ratio autem est, quia lex illa vel est merè politica, vel in odium fidei. Si sit politica, non obligat ex virtute fidei ad fidem tali signo confitendam, cuius politica confessio obligat, quando interrogaris in odium fidei. Aliunde verò et obedientia legislatori debita non obligat cum tanto periculo. Si verò sit in odium fidei, eo ipso est iniusta, & non obligat in vim legis, nec aliunde etiam obligat virtus fidei ad fidem confitendam, & signo illo manifestandam: quia interrogatio illa generalis non tam est interrogatio, quam præceptum, vt Christiani se possint prodatur, vt cognoscantur, & puniantur, quo casu fides non obligat, vt quilibet se prodatur, esset enim in detrimentum ipsius fidei, si quilibet Tyrannus obligare posset fideles, vt se prodarent, & ita omnes simul exstinguere.

Quando verò è contra à Principe infideli iubetur, vt omnes infideles tali veste vtantur, tutus distinguendum est. Potest enim lex illa esse non vniuersalis pro omnibus subditis etiam christianis, sed solum pro infidelibus, quibus præcipitur talis vestis in signum sue religionis: & tunc de veste illa, an ex causa aliquando liceat, quando ex lege instituta est ad dignoscendos infideles ob finem politicum, vel etiam ob finem religiosum, dictum est in superioribus. Secundò tamen potest lex illa ferri vniuersalis pro omnibus subditis, quos omnes Princeps obligare vult ad professionem falsæ religionis, & ad signum externum, quo in vestis determinatè vsus id profiteantur. In quo casu dicendum videtur, fidelibus non licere vsus talis vestis: vt supponere videtur Hurtado *vbi supra §. 77. in fine*, & clarus Coninch *vbi supra n. 73.* & Calisto Palao *disto puncto 17. num. 8.* quia in illis circumstantiis, & instante illo Principis præcepto, vestis illa, & signum vsurpatum significaret determinatè omnibus, id fieri ad obediendum Principi qui certe tunc non præcipit actum civilem, & politicum, vt constat, sed superstitionis, nempe profiteri falsam sectam signo, & veste illa. Sicut ergo si Princeps tibi in particulari præcipere potest signum aliquod in veste ad protestandam negationem fidei christianæ, non liceret illa ex causa ei obedire: qui quantumvis signum illud ex se esset indifferens, in illis tamen circumstantiis, & instante Principis præcepto, determinatè significaret obedientiam Principi exhibitam, & conformitatem cum eius voluntate, ita lata, & vrgente lege vniuersali, omnes, qui te viderent signo illo vtentem, statim iudicarent, te obedire Principi præcipienti: quare sicut in primo casu non liceret vsus talis vestis præceptæ, sic nec in secundo licebit.

Aliter

Aliter fortasse dicendum esset, si Princeps ille non præciperet subditis vsum vestis nouæ, vel alicuius noui signi ad illum finem, sed solum præciperet, vt certum vestis genus, quam ipsi iam subditi libere, & spontaneè solebant indifferenter gestare, deinceps ex debito gestarent in signum falsæ religionis. Tunc enim non videtur, quod subditi fideles deberent communem, & sibi iam familiarem vestem relinquere, ne viderentur Principi in falsa religione consentire: quia continuatio in veste sua priori non esset determinatè signum obedientiæ, vel mutatæ religionis, cum satis constare posset de alio fine, & vfu persecutandi in ea veste: imò lex illa magis videretur tendere ad cognoscendos fideles per nouum signum, nempe per dimissionem prioris vestis, quam legem vidimus iam nõ obligare ad nouum signum christianitatis à Principe infideli præceptum vsurpandum, quod esset positiuè se ipsos prodere, & manifestare. Quid enim, si Princeps ille præciperet suis subditis surgere media nocte, & dare signum ad preces falsi ritus cauendas? Numquid ideo monachi deberet abstinere à ritu religioso surgendi media nocte ad preces matutinas Deo offerendas? Quid, si præciperet gestare circulos in cultu idoli similes iis, quos nunc gestamus in honorem B. Virginis? numquid ab his deberemus abstinere? Quid denique si præciperet abstinere à carnibus feria sexta in cultum hominis sceleratis? numquid deberemus vesci carnibus ea die, ne videremur Principi obedire? Hæc ergo, & similia si præciperetur, non essent signa determinata obedientiæ, aut vitiosi cultus, quia in iis circumstantiis nemo prudenter ex solo illo signo iudicaret determinatè, quod retineretur ea signa ob legem denuo latam, & non potius ob easdem rationes, ob quas antea ab eisdem vsurpantur.

§. II.

An liceat carnibus vesci ad occultandam fidem.

99 **N**on loquimur nunc de esu ciborum, in quo videtur esse positiuus cultus falsæ religionis, qualia sunt idolothyta, de quibus postea specialiter dicendum erit, sed de cibis communibus, & qui aliàs nec naturali, nec diuino iure positiuo prohibiti sunt, sed solum iure humano ecclesiastico: de quibus est communis quæstio, an Catholicus transiens per loca hæreticorum, qui præcepta ecclesiæ non curant, possit, ne ab illis deprehendatur, vesci carnibus, & conformare se cum illis, qui iis vescuntur, etiam in diebus, quibus ecclesiastico præcepto prohibentur.

Certum est, sine causa, & necessitate id non licere, cum vrgeat ecclesiæ præceptum. Necessitas autem hæc potest esse duplex, altera ab intrinseco, altera ab extrinseco. Ab intrinseco esset, quando alij cibi non suppetere, & esset fame pericundum, nisi carnes edantur. Item si alij cibi ob ægritudinem noxij sint, & ideo infirmus carni esu indigeat. Ab extrinseco est, quando aliis, quia hæretici sunt, carnes comedentibus, si tu ob religionem ab iis abstineas, deprehenderis, & apud illos periclitaberis.

100 Loquendo de necessitate ab intrinseco, certum de necessitate est, posse catholicum etiã in locis hæreticorum, quando alij cibi non suppetant, carnes comedere.

Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

re, ne fame pereat, quod etiam procedit, quando ob ægritudinem esu carniū indiget: nam lex Ecclesiastica non obligat in ea necessitate, quæ stante, perinde est, ac si non esset dies prohibitionis, sed alia dies, cum necessitas impediatur, ne lex pro eo articulo lata sit. Difficultas esse posset, an necessaria sit tunc protestatio, quæ dicat hæreticis præsentibus, se vesci carnibus ob necessitatē, & non quia catholicus non sit. Et quidem, si adstantibus nota sit necessitas, eam protestationem necessariam non esse, docet Hurtado in *presenti disp.* 48. §. 81. & 97. quia in iis circumstantiis esus carniū nullo modo significat defectum à fide, cum in locis etiam catholicis omnes in ægritudine carnibus vescantur, nec prohibitio pro eo casu lata sit. Quod si hæretici id tribuant defectui fidei, erit scandalum passiuum, & pharisaicum, ex ignorantia, vel malitia ortum eorum, qui scandalizantur absq; sufficienti fundamento; si tamen ob ignorantiam scandalizandi essent in suam spiritualem ruinam, & posses absque magno detrimento scandalum illud vitare facta protestatione necessitatis excusantis, & integritatis tuæ fidei, non videtur dubium, quod saltem ex charitate tenereris id facere, neque hoc credo ab illo auctore, vel ab alio negari. Si verò illis necessitas tua nota non sit, idem auctor cum aliis concedit, posse te protestationem omittere, & carnes edere, si ex protestatione timeas tibi vitæ periculum; quia comestio ipsa de se licita est, & scandalum non est actiuum, sed passiuum ortum ex eorum ignorantia, qui æstimare deberent plures esse posse causas vescendi carnibus præter hæresim, nec semper morbos occultos in facie apparere, nec tu debes cum tanto detrimento proprio eiusmodi scandalum præcauere: quod verissimum est, sed immeritò doctrinam restrinxit auctor hic ad casum, quo ex protestatione facta vitæ periculum sequeretur, minus enim detrimentum sufficit, vt non sit obligatio impediendi scandalum passiuum, quale illud esset in casu posito, vt videbimus.

Dubitari circa hoc potest, an si ægroto, qui aliàs possit licitè carnibus vesci, præcipiat Tyrannus, vt in signum infidelitatis carnibus vescatur, possit adhuc in iis circumstantiis eas comedere. Ad hoc Hurtado ubi *suprà* §. 101. respondit, egregiè facturum ægroto, si etiam cum vitæ discrimine euidenti à carnibus tunc abstineat, quia vitam exponit periculo ob catholicæ religionis cultum, & obedientiam legis Ecclesiasticæ. Posse tamen licitè carnibus vesci, præmissa protestatione, quod id faciat ob ægritudinem, & non propter Principis imperium. Hæc secunda pars verissima est; de primæ autem partis veritate dubito: cum enim ita facile possit, protestatione præmissa, tollere omnem apparentiam falsi cultus, & superstitiosæ obedienciæ, nõ video quo iure possit remedium naturale ad propriam vitam sine vlla necessitate relinquere. Nec exponit tunc se periculo ob custodiã ecclesiasticæ legis, cum lex ecclesiastica eiusmodi ægroto non comprehendat, vt constat, & per consequens illa abstinentia tunc non est cultus catholicæ religionis, imò catholica religio præcipit esum carniū in tali necessitate. Quam obligationem naturalem nõ tollit præceptum illud Tyranni: alioquin, si præciperet tibi, vt aliquid in genere comederes in honorem idoli, & assidue ad hoc vrgeret, posses licitè per hebdomadam, aut amplius ab omni cibo

11 3 absti

abstinere, ne Tyranni præcepto obedire videaris: quod certe nemo admittet: ridicula enim postea præcepta Tyranni cum risu potius & contemptu reiici debent faciendo ea, quæ seculo tali præcepto faciendæ essent. Quo autem sensu S. Augustinus epist. 154. dixerit, abstinendum esse ab idolothyto etiam in articulo mortis, & christiana virtute moriendum; explicabimus paulò post agendo de idolothytis. Videatur Vasquez in 1.2. diff. 162. num. 32. qui eo casu dicit, non posse licitè ab idolothyto abstineri.

102 Petes, quid si Tyrannus in odium fidei præcipiat homini robusto, & bene valenti comedere carnes in contemptum fidei, & ad hunc finem auferat ei omnem alium cibum præter carnes? an tunc possit illas comedere? Videtur consequenter dicendum quando inedia, & abstinencia reduceret eum ad periculum graue vitæ, vel sanitatis, posse vtiq; præmissa prædicta protestatione: quia licet necessitas illa proueniret ab extrinseco ab initio, postea tamen fit necessitas intrinseca naturæ deficientis, & periculis ob defectum alimentum, quare haberet se sicut ille, qui ob carentiam alterius alimentum comedit carnes, ne pereat: iam enim in eo statum caret omni alio alimento, & parum videtur referre, quod hæc ipsa carentia proueniat à Tyranno, vel aliq. casu fortuito, cum eodem modo transeat in necessitatem intrinsecam ipsius naturæ, quæ alimentum aliquo indiget ad vitam, & eo deficiente lex ecclesiastica non obligat, nec comestio illa censetur obedientia Tyranno exhibita, sed vsus licitus cibi cessante legis obligatione. Ceterum in hoc casu puto esse specialem difficultatem, ut videbimus §. sequenti num. 111.

103 Hoc ergo supposito de necessitate proueniente ab intrinseco, dicendum restat nunc de necessitate ab extrinseco proueniente. Hæc autem rursus duplex esse potest. Prima est, quando Tyrannus in contemptum legis ecclesiasticæ præcipit carniū prohibitarum esum, & nisi comedas, mortem minatur. Quo casu ex omnium sententia illicita est talis comestio. Ita supponit Sanchez dicto c. 4. n. 25. Coninch ubi supra n. 3. & 54. & alij, quos affert & sequitur Hurtado dicta diff. 48. §. 100. nec excusaris protestans, te non comedere carnes in contemptum ecclesiæ, sed propter necessitatem ad vitandam mortem. Ratio autem est, quia licet lex humana non obliget cum tanto detrimento ad sui obseruationem materialem, semper tamen obligat ne contemnatur, siue hæc obligatio sit ab ipsa lege, siue (quod verius puto) proueniat à lege diuina, & naturali, eo quod contemptus ille sit intrinsecè malus, & nunquam admittendus. In casu autem posito comestio in talibus circumstantiis continet legis ecclesiasticæ contemptum, cum non deseruiat ad conservandam vitam, quatenus præstat alimentum) suppono enim alimenta alia non deesse) sed præcisè quatenus est obedientia exhibita præcepto impio, & cooperatio Principi religionem contemnenti, cui consentis ad vitandam mortem. Sicut ergo supra diximus, non licere vsum alicuius signi vigente Tyranno, qui illud præcipit in signum fidei negatæ, licet non vigente illo præcepto posses licitè vestem illam, vel signum vsurpare, quod de se non est determinatum ad significandam fidei negationem; ita de carniū esu dicendum est, quia licet extra eum casum licitus esset ad te occultandum, ut postea dicemus, vel

ob alias causas: in eo tamen casu licitus non est, quia continet obedientiam expressam Tyranno præcipienti religionis contemptum. Vide facillimi Machabei huius obligationis consensum: luerunt atrocissima pati tormenta, & mortem crudelissimam, quam carnis lege sibi prohibitis vesci Tyranno id præcipiente, licet aliis si nulli alij cibi suppetere, potuissent licitè ita vesci ad conservandam vitam, sicut & alij poterunt sabbato præliari ad se se ab iniuriis aggressoribus defendendos, & David poruit panes propositionis sibi aliis prohibitos licitè in necessitate comedere.

Secunda ergo necessitas ab extrinseco esse potest, quando nullum vrget Tyranni præceptum cogentis carnes comedere, sed tamen transiit per loca hæreticorum, ubi omnes eas comedunt, tu etiam eas comedis, ne si abstinere, prodas te ipsum Catholicum, & ea de causa periclitaris. Quo casu P. Valentia 2. tom. diff. 7. quest. 15. puncto 6. §. 4. casu 4. dicit, id non licere in iis locis, in quibus eiusmodi abstinencia est velut signum & tessera fidei Catholice. Alij tamen communiter, & verius id concedunt licere. Azor, Becanus, & alij, quos affert, & sequitur Hurtado ubi supra §. 99. Sanchez dicto num. 25. Coninch. dicto dub. 3. num. 50. & alij communiter. Ratio autem est, quia præceptum Ecclesiæ non obligat cum tanto detrimento. Præceptum autem diuinum fidei, vel religionis tunc non intercedit: quia comestio illa nec secundum se, nec in iis circumstantiis est signum determinatè significans fidei negationem, vel formalem contemptum præcepti: cum multi etiam Catholici carnes ex gula sine necessitate comedant, & cum possis morbo occulto laborare, quo à præcepto excuseris; quare licet alij suspicentur, te esse hæreticum, id sine sufficienti fundamento iudicabit: Catholici verò vel etiam hæretici, qui te catholicum esse sciunt, indicabunt potius te id facere, ne te periculosè prodas: quare sicut ob similem causam poteris breuiarium non deferre, & officium diuinum omittere, quando id sine periculo deferre non posses, ita poteris abstinencia ecclesiasticam ob simile periculum omittere, cum neutra lex cum tanto periculo obliget.

Circa hoc notandum est primò Hurtadum loco citato, videri hanc licentiam limitare ad casum, quo, nisi carnes comedas, adducaris in extremum vitæ periculum. Alij tamen non videntur ita strictè loqui, nam Sánchez loquitur, quando subastineant, grauis damni periculum subeunt, et carceris, tormentorum, amissionis bonorum, etc. Coninch generalius loquitur, dicens, id licere ad vitandam graue periculum. Ego quidem concedam, maius damnum requiri, quam sit illud, ob quod Ecclesiæ præcepta communiter non obligant: minus enim damnum sufficeret ad omittendum facrum in die festo, quam ad esum illum carniū, qui in circumstantiis est signum aliquod, licet non omnino determinatum, falsæ religionis, ad quod licitè vsurpandum grauior causa requiritur propter fidei, & religionis obseruantiam, quæ ab omni specie mali nos abstinere cogit, & eo grauiori causam requiri diximus, quo signum illud minus habet indifferentiam: non tamen puto requiri semper vitæ periculum, citra quod possunt alia timeri mala, quæ excusent, qualia sunt ea, quæ Sanchez attulit in exemplum.

Vnde secundò notandū est, in aliquibus casibus

Quibus in casibus sit licitum. In his illud carniū esum non esse licitum, quos prudenter proposuit Coninch loco citato. Primus est, quando quis ab omnibus presentibus scitur esse catholicus: tunc enim parum refert, quod videant eius abstinentiam: secus esset, si aliqui soli id scirent, alij verò nescirent, à quibus merito timendum esset, ad quod sufficeret, si vnus id nesciret, si ille æquè posset nocere. Secundus casus est, quando solum rimetur periculum irrisiōis, quod leuissimum malum est, & à viro Catholico potius reputanda sibi esset in honorem, quàm in ignominiam. Tertius est, quando aliquo pretextu posses eam necessitate vitare, prætexendo debilitatem stomachi, vel appetitum piscium, vel ororum: quo casu prætextus ille non esset contra fidem, etiam si esset fictus, vt cum alijs notant Sanchez num. 24. & Hurtado vbi supra, posset tamen esse mendacium veniale, nisi aliqua iusta æquiuocatione vitaris. Quartus casus est, quando etiam sine superioris coactione, fœdales heretici sese mutuo inuitant, & hortantur ad esum carniū in contemptum Ecclesiæ, vel vt probent an sit ibi aliquis Catholicus, qui nō audeat eas comedere, quia circumstantia illa videtur determinare esum carniū ad significandam defectionem vel à fide, vel ab obedientia Ecclesiæ, vt probat Coninch vbi supra num. 33. in fine. in quo minis cautè loquitur Sanchez num. 25. dicens, eos non peccare, nisi vel aliorum sit magna offensio, aut nisi exploretur, & tenetur eorum religio auctoritate publica: nam vt vidimus, non excusatur etiam, quando tentatur auctoritate priuata. Dixi tamen, eum minis cautè loquutum addens sine causa li publica. Nam in te fortasse non dissentit, cum statim subiungat, vel inde religionis nostra despectus oritur. Qui certe despectus oritur etiam in casu posito, quando à fœdalibus experimento illo religio exploratur, & tentatur. Vnde meliùs Castro Palao dicto puncto 17. num. 10. addidit auctoritate publica, vel priuata prouocatum non posse licitè carnes comedere.

§. III.

De Idolothytis, quando ea comedere sit licitum.

Difficultas peculiaris est de idolothytis, seu cibis, qui idolis immolantur, siue carnes sint, siue panis, siue fructus, siue alij cibi siue etiam potus, de quibus comedere grande piaculum apud priscos christianos æstimabatur, & peccatum contra religionem, & fidem, eo quod comestio illa videretur cōtinere cultum falsi Dei, cui cibis ille consecratus, & immolatus erat. Loca Patrum videri possunt apud Iustinianum in ep. 1. ad Corinth. c. 8. & cap. 10. Maxime autem vigere videntur verba Augustini op. 154. & lib. de bono coniug. c. 16. & lib. 32. contra Faustum cap. 13. qui in vniuersum videtur docere, fame potius pereundum esse homini christiano, quàm eos cibos comedat, si constet esse ex immolatis idolo. Cui doctrinæ consentire videtur S. Leo ep. 77. ad Nicetam c. 5. vbi interrogatus de captiuis, qui apud Gentiles de iis cibis comederant, responderet, vt pœnitentia satisfactione purgentur, & addit sine hoc terrar extorsit, siue fumes suaserit, non dubitet abolendum, id est remittendum per cordis pœnitentiam: cum huiusmodi cibis pro

metu, aut indigentia, non pro religionis veneratione sit sumptus. Vbi videtur supponere peccatum interuenisse, alioquin non esset necessaria pœnitentia ad remissionem impetrandam.

P. Vasquez in 1. 2. disp. 161. num. 32. putat illam Augustini sententiam rigidam esse in casu illo necessitatis, sicut & alij etiam censuerunt, ideoque ab illa discedendum, sicut etiam videtur discedere S. Thomas in 4. disp. 38. quest. 1. art. 4. quest. 1. ad 3. his verbis: non tamen aliquis debet se dimittere fame mori, antequam cum scandalo idolatriam committat: quia iniiceret sibi manus, & sic cum malo pœna adiungeretur malum culpa. Vbi non solum in eā necessitate licitum esse putat, sed etiam necessarium ex præcepto naturali comedere talem cibum. Ad verba verò S. Leonis respondet Vasquez n. 33. non loqui de extrema necessitate, sed de communi fame, & indigentia, qua laborare solent mendici. Quam expositionem approbant P. Salas tract. 14. de legib. disp. 11. n. 26. & P. Hurtado disp. 48. §. 83. qui tamen §. 82. sententiam Augustini amplectitur, quia non dixit esse obligationem in extrema necessitate abstinendi ab iis cibis immolatis, sed per modum consilij laudauit talem abstinentiam in eo etiam necessitatis articulo.

Ego loquendo de re ipsa licitum existimo esum eorum ciborum non solum, quando alij cibi non supperunt ad vitam conseruandam, quo casu præmissa protestatione. vt supra de esu carniū diximus, licitus est; sed etiam quoties non est species cooperationis ethnice, vel cultus falsi Dei aut scandalū adstantium, cum cibi ipsi de se indifferentes sint, nec extrinseca immortio eorū prauos effecerit. Quod non obscurè colligitur ex verbis Pauli 1. ad Cor. c. 8. & c. 10. vbi optimè explicuit, quando & cur comestio hæc sit illicita, his verbis: Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omnes quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conscientiam dico non tuam, sed alterius. Ex quibus verbis colligitur clarè, ipsam comestionem immolati de se non esse malam; alioquin in dubio non posset fieri, sed deberet examinari, & expelli dubium: posse tamen vitari ex circumstantiis, hoc est, vel ratione scandalij, propter quod dixit idem Apostolus cap. 8. abstinendum esse ab iis cibis, quando infirmi scandalizantur. Videte, inquit, ne forte hæc licentia vestra offendiculum sit infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam in idolo recumbentem: nonne conscientia eius, cum sit infirma edificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua scientia, frater, propter quem Christus mortuus est? & in dicto cap. 10. ante verba supra relata dixerat; Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia edificant. Nemo quod suum est, querat, sed quod alterius. Rursus vitari potest comestio ex loco, tempore, & alijs, quæ ostendant, illam fieri in cultum idoli; ideo enim Apostolus indicat abstinendum quando infidelis, qui te inuitauit, dicit, cibum illum esse immolatum idolo; quia eo ipso videtur te inuitare ad comedendum in cultum idoli; & tu videris inuitanti consentire, quod in iis circumstantiis esset contra religionem. Vnde celebratur meritò die 28. Aprilis fortitudo Sanctæ Valeriæ martyris, & coniugis S. Vitalis, quæ cum Ethnicis eam ad conuen-

scendum ex idolothytis inuitantibus constanter dissentiret, crudeliter ab eisdem fustibus ibi cesa gloriosissime obiit: nam in iis circumstantiis conuiuij acceptatio non poterat præscindere à cultu saltem apparenti falsi Dei. Videatur *Coinch disp. 1 §. dub. 3. num. 5. 4.* qui bene, & breuiter id explicat.

110

Quod verò attinet ad Augustinum suprà adductum, qui videtur dicere, latius esse fame perire, quam edere cibos immolatos idolis, ego non credo, ipsum loquutum de cibis illis materialiter, sed formaliter, vt idolothytis, id est, vel in cultum idoli, vel certè in iis circumstantiis loci, tēporis, &c. in quibus apparere possit, quod fiat in cultum idoli; neque enim in illis locis ex professo de hoc agit, sed solum obiter, atque ideo videtur loqui de iis cibis, quatenus, & pro vt prohibiti erant: constat autem ex dictis, numquam fuisse à fidelibus creditam prohibitionem vniuersalem, sed in certis circumstantiis, prout à Paulo edocti fuerant. Quam explicationem approbat etiam Hurtado in *presenti disp. 48. §. 60. & 82.* licet postea *disp. 173. de charitate §. 283.* dicat, timere se, ne alicui subdura videatur ea interpretatio, mihi tamen videtur verissima; quia licet Augustinus id non explicauerit per verba formalia, id fecit, quia supponebat, vt certum id, quod apud fideles certum semper fuerat, prohibitionem illorum ciborum non esse vniuersalem, quare afferens in exemplum illos cibos, loquutus est de iis, vt prohibitis, nempe in eo casu, quo eorum esus erat prohibitus; sicut qui nunc diceret, restituendū esse hæretico cogenti te ad esum carniū, intelligi deberet non de quolibet, sed de esu carniū prohibito in certis diebus; sic ergo de esu idolothyti loquitur Augustinus non vniuersaliter, sed pro eo casu in quo ob circumstantias prohibitus erat. Quo etiam sensu loquitur S. Leo suprà adductus supponens captiuos illos peccasse comedendo cibos immolatos, quia nimirum in iis circumstantiis comederant, in quibus redundabat in cultum idolorum externum, licet id ob terrorem, vel etiam ob famem non tamen extremam, id fecerint, & idcirco peccatum minus graue fuerit.

111

Sententia D. Augustini. In ipso idolo percundum potius fame, quam edantur carnes immolatae, vt intelligenda.

Restat tamen adhuc difficilis Augustini sententia: cur enim etiam in ipso idolo pereundum est potius fame, quam edantur carnes immolatae, cum prohibitio non sit pro illo necessitatis articulo? Adhuc tamen sententia Augustini videtur posse defendi, intelligendo nimirum eam in casu, quo comestio talibus sit vestita circumstantiis, vt non possit à cultu idoli saltem secundum apparentiam separari; qui casus contingere potest, quando, vt dicebamus §. *precedenti* Tyrannus omnem alium cibum fidei prohiberet, vt eum cogeret ad idolothytū edendum, vel fame moriendum: quo casu laudabile, imo, & necessarium videtur eo cibo abstinere, neque enim tunc fidelis se occidit, sed occiditur à Tyranno alios cibos prohibente. Tunc enim cibus ille immolatus fidei oblarus non sufficeret solus secundum se ad vitandam mortem, si alij cibi postea non darentur, sed ad protrahendam breui spatio vitam; quare si deseruit ad vitandam mortem, non est propter suam efficaciam intrinsecam, sed quia comestio illa mouet Tyrannū ad concedendos postea alios cibos. Ad hoc autem non mouet, nisi quatenus continet obedientiam sui imperij, & per consequens cultum aliquem externum

idoli. Non est ergo obligatio naturalis comedendi illum cibum, cum ille non sit medium necessarium ad vitam, nisi quatenus mouet Tyrannum per obedientiam exhibitam, sub qua ratione eligi non potest licite illa comestio. Sed neque etiam est obligatio comedendi ad protrahendam breui illo tempore, cum non teneamur cauere ab iis, quæ breuem aliquam accelerationem mortis afferre possunt, vt suppono, & dixi latè *tom. 1. de iustitia, & iure disp. 10. sect. 1.* nec etiam procurare ea media, quæ breuem prorogationem vitæ afferre possunt. Præsertim quando medium est tale, & in iis circumstantiis, in quibus tantum mali speciem, & religionis nostræ contemptum afferre videtur, prout in iis circumstantiis afferret comestio illa, quam omnes interpretentur oriri ex desiderio non solum protrahendi vitam breui illo tempore, sed conferendi illam acceptis à Tyranno aliis cibis. Vnde legimus cum laude in Romano martyrologio die 5. Iulij factum gloriosum Beatæ martyris Cynillæ, quæ ardentes carbonēs cum thure super manum positos diu tenuit, ne prunas excutiendo thus obtulisset videretur, quia de causa sæuissime lanata gloriōse occubuit: quia nimirum, licet projectio carbonum secundum se non esset cultus falsi Dei; in illis tamen circumstantiis, quibus ad eum finem manui impositi fuerant, poterant à gentilibus pro signo accipi, & non erat obligatio vitandi breue illud tormentum cum dispendio Iudibrij, quod religioni oriri poterat, præsertim corpore toto statim ad mortem vsque lanando; imò apud Eusebium *lib. 9. cap. 13.* refertur tanquam memoria æterna dignum facinus nobiliū duorum iuuenum, qui cum comprehensi simulacris immolare cogerentur, dixerunt, ducite nos ad aras. Et cum adducti fuissent, manus suas ardenti igni superponentes, si subtraxerimus (inquiunt) sacrificasse nos credite, & quoadusque caro omnis in igne deflueret, immobiliter perdurauerunt. Certè ij ad experimentum eiusmodi non tenebantur: postquam tamen illud pro signo fidei reterat, vel abiecit statuerunt, facile persuadere sibi potuerunt, non posse se ab illo signo recedere etiam cum manus iactura; sicut & alius linguam sibi dentibus absceidit, vt meretricem à se expelleret lasciuæ pronocantem, & amplectentem, quam ligatis manibus aliter fugare, vel fugere non poterat, quamquam & ij omnes peccari Dei instinctu moti credi possunt ad id faciendum. Nobis satis est, Augustinum posse intelligi suppositis terminis habilibus, quando scilicet esus immolatorum in his circumstantiis separari non potest à contemptu veræ religionis, nec conducere potest ad mortem vitandam, nisi prout talem contemptum significat, & ideo mouet Tyrannum ad alimenta alia non neganda, vt dictum est.

§. IV.

De ritibus, & ceremonijs falsi cultus, quomodo illicitè usurpentur.

Restat agere de aliis actionibus, quales sunt ritus, & ceremoniæ alicuius falsæ sectæ, an, & quomodo illicitum sit eis vri; de quibus in primis certum est in genere loquendo, hunc vsum esse

esse illicitum, & intrinsecè malum, quoties continent negationem explicitam veræ religionis, & fidei. Cum enim negatio hæc semper sit intrinsecè mala, idem dicendum erit de actionibus, quæcunque sint, in quibus talis negatio continetur. Vnde idem dicendum est, quoties occurrit obligatio confitendi fidem: tunc enim usurpare prædictos ritus, quibus saltem occultatur confessio debita fidei, erit etiam illicitum ad minus propter omissionem confessionis tunc debita.

Rursus habenda est præculis distinctio supra explicata de actionibus, aut signis habentibus, vel non habentibus determinatam significationem falsæ fidei, siue ex se, siue in his circumstantiis. Si enim actio fictalis, ut etiam hic & nunc non sit determinata ad talem significationem, iam diximus supra, quomodo aliquando ex gravi causa, vel gravissima possit licitè usurpari. Nunc ergo solum agimus de ritibus, & caeremoniis determinatè significantibus cultum falsæ religionis: in quo etiam sensu hanc questionem intelligendam dixit P. Suarez in præf. disp. 14. sect. 4. n. 2. De huiusmodi itaque ritibus certum videtur apud omnes, quod non liceat eos usurpare formaliter, hoc est, ex animo exercendi falsum cultum: hoc enim vel supponeret defectum internum veræ fidei, quem defectum vellet aliquis manifestare exterius per illum ritum, qui esset propriissimus actus infidelitatis: vel certè, licet interius non negaret fidem, vellet tamen exterius talem negationem significare, & per consequens esset negatio fidei externa, quæ in nullo casu potest esse licita, ut constat ex superioribus.

113 Tota ergo difficultas est de his ritibus, & caeremoniis materialiter acceptis, ita ut aliquis, quando non videtur præceptum fidei confitendæ, utatur illo ritu externo materiali ad occultandam fidem suam ex causa gravissima, non tamen cum animo exercendi ritum illum, ut talis ritus est, sed solum illam actionem materiale v. gr. suscipere circumcisionem, non quidem quatenus est ritus Iudaismi, vel Mahometismi, sed quatenus est mortificatio carnis, licet in his circumstantiis appareat exterius suscipi in gratiam Iudaorum, vel Mahometorum.

Et quidem questio hæc videtur ex doctrina superius tradita sufficienter definita, sed tamen propter aliquorum sententiam, & eorum argumenta, quorum aliqua peculiarem difficultatem habent, ut videbimus, oportet eam in particulari examinare. Est ergo sententia Adriani in 4. tract. de baptismo q. 1. art. 1. ad 5. affirmans id aliquando licere, si fiat ex gravi causa, & sine scandalo, & retenta fide interna, & sine animo exercendi cultum, sed solum ex simulatione, & quando non est necessaria ex præcepto fidei confessio: in quo sensu Adriani sententiam intellexerunt alij scholastici, & eam non esse improbabilem significat Valentia in præf. disp. 1. qu. 3. punct. 2. Quare minus bene P. Hurtado in præf. dicta disp. 49. §. 61. putat non esse discrimen de re ipsa inter Adrianum, & alios Theologos, eo quod Adrianus loquatur de usu harum rerum licito tunc solum, quando in his circumstantiis potest eius significatio à simulatione præscindi. Sed re vera Adrianus non loquitur solum in eo casu, sed quando circumstantiæ tales sunt, ut eam significationem talem determinent, prout gestus, & actiones David coram Rege Achis determinatè significabant furorem, & amentiam, & constat ex exemplis,

quæ affert in toto illo articulo: & in eodem sensu videtur eam sententiam approbare Lorca in præf. disp. 24. n. 7.

Cæterum hæc sententia sic intellecta meritis ab omnibus reiicitur, quos referunt, & sequuntur Suarez loco citato, & lib. 6. defensionis fidei cap. 9. & lib. 9. de legibus cap. 17. Valquez in 1. 2. disp. 182. cap. 5. Sanchez lib. 2. in decalog. cap. 4. n. 14. Coninch in præf. disp. 15. dub. 3. num. 39. & alij communiter, quorum aliqui graui nota contrariam sententiam afficiunt. Suarez enim in præf. loco citato dixit eam singularem esse, & in re morali posse esse perniciosam. Turrianus in præf. disp. 35. dub. 5. §. Sed contrariam, dicit hanc conclusionem habendam esse ut certam absque ulla dubitatione. Castro Palao tract. 4. disp. 1. punct. 16. num. 3. dicit contrariam non esse probabilem, & hanc esse omnino certam. Aliqui eam reducant ad errorem damnatum illorum qui dicebant licitè negari fidem fictè in tormentis ad ea vitanda. Sed verè differt longè ab ea sententia: faretur enim, non posse eo casu negari fidem exterius; imò nec quoties interrogat Tyrannus, quia tunc debemus positivè fidem confiteri.

Probatur primò ex Patribus, qui simulationem illam in cultu externo falsæ religionis semper, & universali ter reprobant, & execrantur. Origenes hom. 8. in exod. posita distinctione veræ & simulatæ adorationis, subdit: *utrumque resecat per, & universali ter reprobant, & execrantur Patres.* Cyprianus ep. 31. siue Clerici Romæ exstentes, quorum est illa epistola. *Non est inquit, immunis in scelere qui vult videri propositis adversus Evangelium, vel editis, vel legibus satisfecisse: nam hoc ipso iam parit, quod videri paruisse se voluit.* Chrysostom. hom. 25. in Matth. in imperfect. si tibi inquit, tantum Deus cor creasset, sufficeret tibi fides cordis; nunc autem os tibi creavit Deus, ut corde credas, & ore confitearis: & videtur non loqui de eo solum, qui à magistratu interrogatur; quo casu præceptum confessionis fidei videtur, sed etiam de eo, qui invitatur à sodali, quo casu minimam etiam actionem externam, quantumcumque aliàs licitam, & indifferentem condemnat: si quis inquit, tibi dicat, non manduces idolotheyum, sed aspice tantum ad idola, quomodo speciosa sunt: si adspexeris provocatus, oculis tuis negasti Christum. Non quia adspicere idola aliquid sit, sed quia inuitatus adspicis, peccas. Et idem postea explicat in auditu, odoratu, gustu, tactu, & de sola fictione comedendi de immolato. Verba Chrysostomi videri possunt apud Suarez, quia ad longum ea refert dicto lib. 6. defensionis fidei c. 9. n. 24. ubi alia Patrum loca congerit.

Probant aliqui ratione ex eo, quod actio illa externa haberet malitiam mendacij perniciosi, quod non minus rebus ipsis, quam verbis committi potest. Hæc tamen ratio difficilis est; quia mendacium in rigore, & propriè non fit, nisi loquutione. Possumus autem rebus quibuslibet uti, sine eo quod loquamur: nam licet significemus sensum nostrum, non tamen semper per modum loquutionis, quæ est ordinatio mentis nostræ ad alium, quæ ordinatio separari potest à quibuslibet aliis signis, licet non possit separari significatio determinata in aliquibus circumstantiis.

Meliùs ergo probatur primò ex absurdis, quia sequè

114

In quo sensu reiicitur ab omnibus.

115

Simulationem in cultu externo falsæ religionis semper, & universali ter reprobant, & execrantur Patres.

116

sequeretur, posse fidelē licite exercere actus omnes, & ritus externos sacrilegos, adorationis, thurificationis, & reuerentiæ coram idolis, ritus item hereticos, & Mahometicos, saltem quando non est obligatio fidem confitendi, sed potest ea licite occultari, ad quam melius occultandam vtile certe esset exercitium illorum rituum: quæ omnia ex se satis absurda apparent, & contra sensum omnium fidelium. Vnde probatur secundò ex doctrina Pauli suprà adducta, quod non liceat vesci idolothytis, quando fidelis inuitatur ad ea comedenda in honorem iColi, aut quando ex circumstantiis apparet ad eum finē comedi. Imò idem diximus de esu carniū in quadragesima, quando ad amico heretico ad probandam tuam religionem ad esum inuitaris, quia tunc significat determinatè contemptum religionis Catholice, & sic de aliis. Tertiò probatur hoc ipsum ex doctrina generali Patrum, & Theologorum, quod ritus Iudaici nunc prohibiti sint, nec possint licite exerceri, quando apparet fieri in cultum legis Mosaiæ, quale esset offerre sacrificia legis antiquæ, comedere agnum paschalem ritu illo in lege præscripto, & alia similia, nec etiam ad occultandam fidem, vel ad conciliandum neophitum, vt tanquam ex fide certum tradit cum Augustino Suarez lib. 9. de legibus, cap. 14. num. 6. & alij communiter. Quarto probari potest ex Breui Pauli V. missio ad Catholicos Angliæ de quo inferius dicemus, quo declarat, illicitum omnino illis esse in his circumstantiis signa hereticorum adire, eorum conciones frequentare, & precibus, ac ritibus interesse, quia nimirum hæc omnia in his circumstantiis significant cultum hereticæ religionis. Denique ratio à priori est, quia licet hæc non sit loquutio & negatio fidei per loquutionem, sunt tamen signa determinatè significantia fidei negationem. Malitia autem vocum, quibus fides negatur, consistit in ea significatione determinata, vt suprà vidimus, ex qua sequitur dedecus veræ religionis, & irreuerentia contra diuinam veracitatem, & auctoritatem, quæ tota malitia in his etiam signis, & ritibus inuenitur, & ideo non potest vllò alio pietatis, aut commodi moriuo honestari.

118

Adriani argumenta sol-
uuntur.

Pro sententia Adriani suprà relata sunt aliqua argumenta, in quorum solutione difficultas tota huius controversiæ posita est. Primò Arguitur ex quarto Reg. c. 5. vbi Naaman ad fidem veri Dei conuersus petiit ab Elifæo licentiam, vt quando necesse esset Regem suum ad templum idolorum comitari, posset genuflectere, & adorationis gestum sistē exhibere, cui Elifæus respondit, *Vade in pace*, quasi simulationem illam, vt licitam approbans. Ad hoc breuiter responderetur, aliquo velle, verba illa Elifæi non continere approbationem, sed meram permissionem illius mali ad vitandum aliud maius malum, eo quod Naaman propter debilitatem suā facile à fide suscepta retraheretur, si Elifæus nollet ei permittere, quod petebat, ita Valentia, & Lorca locis suprà citatis. Quam solutionem confirmat idem Valentia ex verbis, quæ dixit Naaman ad Elifæum. *Hoc solum est, de quo deprecaberis Dominum pro seruo tuo: quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, vt adoret; & illo innitente super manuum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoret mihi Dominus, seruo tuo pro hac re. Qui dixit ei. Vade in pace.* Vnde colligitur Naaman putasse illud esse peccatum;

alioquin non deprecaretur veniam illius: si autem non erat peccatum, debuisset Elifæus docere illum, & auferre conscientiam erroneam: verba ergo illa non fuerunt approbatio, sed mera permissio, vel potius promissio orandi Deum, vt ignosceret ei hoc peccatum, quod solum Naaman ab eo petierat.

Aliis tamen hæc solutio displicet, Abulensis, Caietano, & aliis, quos refert, & sequitur Suarez in præfati dicta sect. 4. n. 8. quod probari potest retorquendo argumentum pro ea adductum, quia si genuflexio illa æstimabatur ab Elifæo intrinsecè mala, & illicita, non poterat dicere, *Vade in pace*, nec veram pacem promittere peccatori obstinatè volenti perseuerare in suo crimine, sed debuisset malitiam ostendere, & exhortari ad eam fugiendam; iam enim Naaman erat in mala fide, cum veniam peteret illius peccati, quæ magis ei necessitaria erat exhortatio, quam permissio, & condescendens, quæ magis in peccato confirmaretur. Verius ergo est, quod Naaman licite potuerit genuflectere cum Rege genuflectente, eo quod genuflexio illa non esset signum adorationis, sed cultus Regi exhibitus, cuius munus sustinere de more non poterat, si Rege genuflectente, Naaman rectus staret, sed debebat se inclinare, vt munus Regiam sustineret, qui erat cultus solum ciuilibus erga Regem, non religiosus erga idolum. Quam interpretationem vltia suprà adductam, sequuntur etiam Sanchez lib. 2. in decalog. c. 4. n. 14. & lib. 1. cap. 7. num. 21. Castro Palao d. punct. 16. num. 4. Coninch dicta disp. 15. num. 46. qui bene aduertit, verbum adorandi in Hebræo explicari verbo non significantem cultum, sed solum incuruare se corporaliter. Quam expositionem alij communiter amplectuntur, & possumus confirmare soluendo difficultatem contra eam propositam ex eo quod Naaman deprecaretur veniam huius peccati; supponebat ergo id fore illicitum, quam conscientiam erroneam Elifæus ei non abstulit, prout debuisset auferre, si actio licita fuisset. Ad hoc inquam, respondere possumus, retorquendo argumentum, quia si Naaman putabat illud fore peccatum, quomodo petebat veniam illius peccati, cum sit impossibilis remissio peccati, cuius iterum denotò committendi propositum perseuerat, prout in Naaman perseuerabat: illa ergo venia, quam petebat, non erat propriè remissio, sed licentia, vt imparetur, & vt sibi non imputaretur ad culpam. Elifæus autem videns, id non esse illicitum in iis circumstantiis, in quibus omnibus iam constare debet Naaman non esse cultorem idolorum, sed veri Dei, meritò respondit *Vade in pace*, hoc est, noli hac de causa turbari, quia hoc tibi Deus non imputabit ad culpam. Nec necesse fuit explicare, quod actio de se non erat mala, & ad quam nulla requireretur specialis Dei licentia: satis erat peccare eius conscientiam in eo actu, vt iam sine peccati scrupulo operaretur: sicut si aliquis valetudinaris dubitans de obligatione recitandi officij, peteret à summo Pontifice, vt sibi ignosceret, si eo statui non recitaret, posset Pontifex eum pacare, dicendo *Vade in pace*, licet ei non explicaret pacis causam, nempe, vel ex eo quod præceptum ex se non obligaret, vel ex dispensatione noui ei concessa: sic Naaman dubitabat, nec sine aliquo fundamentò, an genuflexio illa foret licita, & desiderabat licentiam genuflectendi: Elifæus autem prudenter respondit verbis sufficientibus ad eius conscientiam

conscientiam pacandam, nec necesse erat explicare, unde proueneret ea permissio, hoc enim parum ad quietem, & pacem, interrogantis referebat.

Secundò ergo arguitur ex facto Iehu 4. Reg. 10. qui ut posset omnes prophetas Baal occidere, finxit se uelle cum illis sacrificium offerre, dicens *Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius*. Et iterum congregatis ministris dixit: *sancificate diem solemnem Baal*. Quod factum uidetur Deum laudasse, & approbasse dicens. *Quia studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, &c.* Hoc tamen argumentum, si aliquid probat, probaret etiam negari posse licite fidem uerbis, & non solum usurpando ritus externos: nam Iehu uerbis etiam uidetur professus cultum falsæ religionis, dicens: *ego autem colam eum amplius*, quibus uerbis uidetur se cultorem profiteri Dei falsi.

Communis responsio est, non opus esse excusare Iehu à peccato graui in uerbis illis, hominem iniquum, qui alia postea grauiora scelera in Deum commisit, quæ in ipso textu referuntur. Quamuis autem Deus temporali præmio remunerauerit, quod bene gessit occidendo Ministros Baal, & extinguendo domum Achab iuxta uoluntatem Dei: non tamen approbavit uerba illa, quæ dixerat: unde non dixit Deus: *quia bene loquutus es, sed quia studiosè egisti, quod rectum erat, &c.* facta eius commendans, non uerba falsum cultum significantia. Ita cum S. Thoma infra questio 111. artic. 1. ad 2. Caietano, & aliis respondent Suatez in præsentia dicta sect. 4. numero 9. Castro Palao dicto numero 4. Hurtado disp. 48. §. 1. & alij communiter: & habet pro se Augustinum tom. 4. libro contra mendacium cap. 2.

Hæc tamen responsio, ut uerum fatear, mihi difficilis apparet: & contrarium supponit omnino Abulenſis in eum locum Regum questio 25. probans illud ad summum fuisse peccatum ueniale mandacij officiosi, nec S. Thom. loco citato dixit, fuisse peccatum graue, sed peccatum, vel mendacium, à quo mendacio non est necesse excusare hominem uiciosum. Et quidem id, quod cum Caietano ponderant hi auctores, Deum non dixisse, *quia bene loquutus es, sed quia studiosè egisti &c.* parum iuuat: quia Iehu non solum protulit illa uerba, sed fecit adornari sacrificium & ad illud offerendum conuocauit Sacerdotes Baal, & alios, prout et ipsa obtulerunt, quæ non erant mera uerba, sed facta. Aliunde uerò, si Iehu damnum peccati mortalis in uerbis illis, non facile erit defendere uerba ferè similia, quæ ad bonum etiam finem confundendi postea gentiles dixerunt sæpe plures Sancti Martyres, quorum fidem commendat, & celebrat uniuersa Ecclesia, ut constat ex eorum gestis, in quibus non raro eiusmodi exempla occurrunt: sic enim legimus in Breuiario Romano de S. Apollonia, quod comprehensa iam, ut combureretur pro fide, paulisper quasi deliberans stetit, ut ex gentiliu manibus elapsa ipsamet sponte sua se in rogam iniceret: quæ dissimulatio deliberationis significare quidem poterat formidinem, & dubium internum circa fidem, & cultum veri Dei retinendum. Præsertim cum referent Dionysio Alexio, apud Surium in uita S. Apolloniae Die 9. Februarij, uerbis etiam suam perplexitatem significauerit, dicit enim, *quod paululum temporis ad de-*

liberandum pacata stetit: Clarius autem loquutus fuit S. Iulianus martyr illustrissimus, qui, ut ex antiquis gestis refert idem Surius die 9. Ianuarij, cum à Præfide inuitaretur, ut cum sociis suis ueniret ad templum præter solitum apertum, & solemnem pompa ornatum, ut sacrificium diis offerret, respondit: *Quandoquidem hortaris, ut omnibus in unum conuenientibus, diis uestris immolemus: id quidem facere non piget. Nam ideo semper dissulimus, ut in hoc templo mirabili magnum sacrificium cunctis cernentibus immolaremus*. quod quidem dixit, ut euentus probauit, ut Sacerdotes, & gentiles innumeros illic ea occasione conuenientes templum eius oratione corruens cum magna gentilitismi iactura comprimeret. Eodem modo loquuta sunt Sanctæ illa septem Mulieres Martyres, de quibus in actis S. Blasij apud eundem Surium ex Metaphraste tertia Februarij narratur, quod inuitatæ à Præfide ad sacrificandum dixerunt: *Si uis, ut diis tuis sacrificemus, eamus propè lacum, nos autem, cum abluerimus uultus nostros in lacis accedemus, & eis sacrificabimus*. Quò cum uenissent, idola omnia eo sine illic allata in lacum proiecerunt. Denique quod plus est, similia ferè uerba cum laude, & commendatione referuntur lib. 2. Macha, cap. 7. prolata à fortissima, & sanctissima illa femina martyre, & sanctorum septem fratrum Machabæorum matre: quam Rex ante adolescentioris mortem uocauit, & suadebat ei, ut adolescenti fieret in salutem, nempe suadendo filio, ut patriam legem desereret. Cum autem multis eam uerbis esset hortatus, promisit suam se filio suo. Cui tamen patria lingua contrarium iussit, & peruerantiam in fide. Et quamuis non promiserit fortasse explicitè concilium mutandi religionem, sed solum concilium in genere utile ad salutem: negari tamen non potest, quod uerba illa iuxta mentem Regis potentis intelligerentur de consilio infidelitatis: diximus autem supra non posse Tyranno urgente, uoces à fidelibus usurpari, nisi iuxta sensum interrogantis, quia talis amphibologia in fidei confessione damnable est. Hæc ergo, & alia similia sanctorum martyrum exempla, si excusanda sunt à peccato graui, prout excusanda uidentur, non apparet, cur excusari non possint uerba Iehu, quæ etiam ex fine extirpandæ idololatriæ dicta fuerunt ut euentus ipse quam primum manifestaturus fuerat.

Quod rursus ex ipso sacro textu confirmari non leuiter potest: quia in iis omnibus, quæ Iehu fecit, comitem sibi adhibuit Ionadab filium Rechab, uirum sanctissimum, ut fatentur interpretes, & uitæ apud Hebræos austerissimæ auctorem, ac legis zelo flagrantem: hunc autem Iehu sibi in uia occurrentem assumpsit secum in currum suum dicens: *Veni mecum, & uide celum meum pro Domino: & impositum in currum suo duxit in Samariam*: ubi illa omnia dixit, & fecit. Non est autem credibile, quod uir sanctus permitteret Regi fraudes illas, & insidias ad perdendos ministros Baal, si essent illicitæ, & continerent iniuriam grauem ueræ religionis.

Duo itaque in Iehu reprehendi uidebantur, nempe, quod sacrificij supersticiosi auctor fuerit, ad illudque inuitauerit, & quod promiserit se maiorem cultum Baal exhibiturum. Quod attinet ad primum, latè eum defendit Abulenſis ut supra quest. 32. probans, solum se permissiue habuisse, permittendo, ut ij, qui in oculo Baal colebant,

122

123

colebant, possent id publice facere, ut hoc nimirum modo derogeretur, & occiderentur. Nec enim alios ad sacrificium vocavit, nisi Sacerdotes, & cultores Baal; imò diligentissimè curavit, ne quisquam alius admisceretur, sed illi soli, qui antea Baal ministrabant, & seruebant. His autem nullum scandalum dabat, cum iam ipsi in occulto facerent, quod ibi in publico proficiebantur; erat enim vocatio, quasi conditionata, id est si Baal colitis, colite in publico: quæ vocatio non incitabat absolute ad malum, cum possent adhuc à Baal recedere, & conuerti ad Deum, sed ex suppositione, quod determinati essent ad malum, confutebat minus malum, nempe sui manifestationem, per quam possent coëtere, & impedire à longiori perseverantia, atque etiam multis metu in illo extremo articulo ad Deum conuerti.

124

Quod verò attinet ad secundum de verbis, & promissione promouendi cultum Baal, cum verba omnino similia dixerint sancti Martyres suprâ commemorati, & præcipuè B. Iulianus, qui ea verba vsurpauit ad eundem finem perdendi Sacerdotes cum idolorum templo, omnes debemus ea verba à sacrilegij crimine excusare, ne sanctissimos viros eius criminis reos fateamur. Pro quo possumus considerare, ea verba in rigore non continere fidei negationem, nec etiam cultum idoli: nam qui promittit se negaturum fidem, vel exhibiturum cultum idolis, in rigore nondum fidem negat, aut colit idola, sed ad summum significat se habere animum id postea faciendi; sicut qui promittit se ingressurum religionem, & facturum in ea professionem nondum promittit castitatem, aut obedientiam, &c. sed significat animum ea omnia postea promittendi. Non est autem eadem irreuerentia significare animum negandi postea fidem, aut cultum veri Dei, quem tamen modò non negas, quæ esset, si actu negares finem, vel cultum veri Dei. Sicut non est eadem malitia, si significes te cras commissurum aliquod peccatum, ac si nunc illud committeres: sic enim multi sancti ex causa graui & ad bonum finem significauerunt fidei animum committendi aliquod peccatum; ut S. Ambrosius, qui ut Episcopatum fugeret iussit adduci meretricem in domum suam; ut significaret animum turpiter peccandi, & S. Edmundus femina spæ ad turpitudinē pronocanti condixit horâ & locum, ut ad se voti compos futura veniret; quam postea vestibus superioribus spoliata virgis acriter flagellauit, & ad sanio rem mentem reduxit, ut refert Vincentius Beluacensis in *speculo historiali lib. 31. cap. 71.* Similiter S. Abraham Eremita, ut neptem suam in prostibulo peccantem ad pristinam vitæ sanctimoniam reuocaret, vestibus militaribus indutus eam à Præfecto hospitij ad concubitus petiit, & cum ea lautè cenauit, quam postea solus cum sola remansens ad penitentiam conuertit, ut ex S. Ephrem, & aliis refert Surius in vita eiusdem Abrahamæ die 16. Martij, & sic de aliis, quibus ex graui causa, & ad finem pietatis licuit fingere voluntatem peccandi, quæ significatio non contrahebat malitiam ipsius peccati, ut constat. Sic ergo potest dici, quod ex causa grauissima concernente fidem ipsam, & religionis augmentum non sit aliquando contra fidei, aut religionis obligationem fingere animum peccandi, postea contra ipsam fidem. Nam in rigore, ut dicebam,

qui illum animum significat, non negat fidem nec colit idola: sicut qui promittit conuersionem ad fidem vel reductionem futuram ad Ecclesiam, adhuc non est fidelis, vel obediens Ecclesie, sed manet adhuc hæreticus, vel Schismaticus: donec impleat promissum. Quare sicut potest stare propositum credendi postea fidem, cum hæretici actuali præsentia, & propositum penitentia, & diligendi postea Deum super omnia cum peccato actuali mortali præsentia; sic potest stare propositum, & promissio discendi postea à fide cum actuali fide interna, & externa eiusdem confessione, & potest aliquis dicere ego nunc credo cum Ecclesia, sed post annum ab hac fide in cuius gratiam discedam. Quamuis autem, qui ostendit propositum discendi postea à fide, videatur significare simul infirmitatem suæ fidei præsentis, vel dubium illius, atque etiam quod nunc etiam fide vera careat, unde qui audit propositum colendi postea falsum Deum, possit arguere quid iam discesserit à fide, sed tamen in rigore ille alius id non dicit, nec negat nunc fidem, sicut nec colit nunc idolum, sed dicit, se habere propositum id postea faciendi, ut fatetur Thomas Sanchez lib. 2. in *decalog. cap. 8. num. 22.* Quare sicut diximus supra, posse aliquem ex graui causa vsurpare vestem, vel aliud signum, unde alij facile possunt colligere, ipsum esse infidelem, quando tamen signum illud non est omnino determinatum ad eam significationem, nec inuoluit etiam implicitè negationem fidei, vel cultum falsæ religionis: ita ex simili causa, videtur posse significare fidei propositum negationis future, vel falsi cultus futuri: cum totum id non significet determinatè negationem, vel euentum presentem fidei, nec inuoluit cultum actuale falsæ religionis, nondum enim colit idolum, qui solum dicit se postea id facturum, sicut nondum præstat obedientiam Pontifici, qui promittit solam reductionem suam ad fidem post annum futuram; & hoc pacto excusari videtur, quod sancti illi Martyres dixerunt ad finem optimum, & ad procurandum maiorem fidei honorem, qui ex sua simulatione resultare debebat, quod illi hac via excusantur, non apparet, cur verba etiam leu, quæ non fuerunt ab illis aliis diuersa, eodem modo excusari, & defendi non possint malitia sacrilegij.

Dices retorqueri posse argumentum ab exemplo adducto dilectionis Dei: nam licet ille, qui actu diligit creaturam supra Deum, dum mortaliter peccat, possit simul habere, & sapè habet tunc propositum agendi postea penitentiam, & per consequens diligendi Deum super omnia, non tamen potest è contra ille, qui nunc diligit Deum super omnia, habere simul propositum diligendi postea creaturam supra Deum; hoc enim propositum actuale repugnat cum actuali dilectione Dei super omnia, ut constat: ergo licet possit stare hæresis actualis cum proposito conuersionis future, & amplectendi postea veram fidem, non tamen poterit stare vera fides actualis cum proposito illam postea deserendi, atque ideo, qui illud propositum significat, eo ipso implicitè dicit, se iam nunc carere vera fide, quod est fidem actu negare saltem exteriùs, & fidei, quod nullo casu licitum est.

Responderi potest negando consequentiam, in hoc enim differre videntur actus dilectionis Dei super omnia, & actus fidei, quod ille non possit

possit esse cum actuali proposito peccandi postea mortaliter, quia excludit omne peccatum mortale actuale, siquidem propositum illud peccandi postea mortaliter, est iam nunc peccatum mortale praesens, & affectus praesens ad peccatum futurum, qui affectus repugnat ex obiecto cum affectu erga Deum super omnia, qui affectus includitur in ipso actu charitatis. At verò actus fidei praesens non videtur habere hanc repugnantiam ex obiecto cum proposito haeſis futurae post annum; quia actus fidei non est amor fidei super omnia, sed est assensus intellectus, quo nunc intellectus credit hoc obiectum magis quam omnia alia obiecta contraria, quem assensum nunc praestat intellectus ex imperio voluntatis; sed tamen voluntas solum impugnat assensum praesentem nihil praescribens de futuro, nec intellectus credit pro tempore futuro, sed nunc asserit hoc esse verum, & se magis hoc credere, quam reliqua omnia contraria; quod totum ex obiecto non videtur repugnare cum proposito credendi contrarium post annum. Nam etiam ex obiecto repugnat credere nunc determinatè aliquod obiectum assensu etiam probabili, & simul credere determinatè contrarium assensu etiam probabili, cum neque probabiliter possum affirmare simul assensu determinato duo contradictoria: & tamen non repugnat ex obiecto, quod nunc amplectaris unam sententiam probabilem, & ei praestes assensum internum ex imperio voluntatis, & tamen habeas propositum mutandi postea sententiam, & amplectendi contrariam etiam sine nouo moriuo, aut argumèto ex parte intellectus, sed solum in gratiam amici, si id petierit: quia affectus voluntatis praesens, licet efficaciter imperet hunc assensum, non tamen super omnia, sed quem facile mutabis postea in gratiam amici. Sic ergo licet assensus fidei praesens non possit stare cum assensu contrario, nec cum dubio, aut formidine praesenti circa suum obiectum; non tamen videtur ex obiecto repugnare cum proposito desistendi postea ab hoc assensu, etiam nullo nouo moriuo contrario intellectu apparente, sed solum in gratiam amici, vel ad aliqua commoda temporalia, quia nimirum, licet assensus sit super omnia, affectus tamen voluntatis imperans assensum, non est affectus super omnia.

127 Vergebis adhuc; quia eadem videtur esse ratio in actu fidei & in actu charitatis, ut sicut hic non potest esse cum proposito peccandi postea mortaliter, ita nec ille possit esse cum proposito deferendi fidem tempore futuro. Nam fides catholica non credit utcumque mysteria, sed firmissimè: quare firmitas stare non potest cum proposito recedendi postea: quare enim fides magis infirma, quam illa, quae esset cum animo recedendi postea ab ea fide, & eam negandi? Qui ergo fatetur infirmitatem, & propositum recedendi, eo ipso significat, & dicit implicite se non habere actum fidei catholice.

Respondetur, firmitatem in fide necessariam multiplicem esse. Primum enim necesse omnino est ad salutem firmiter credere, hoc est, perseveranter, qui enim in fide non perseverat, saluus esse non potest, nisi iterum ad fidem redeat, & in ea firmiter usque ad mortem perseveret: huic autem firmitati opponitur certè propositum fidem postea deferendi, & per consequens salutem aeternam, ad quam ea firmitas requiritur. Secundò requiritur firmiter credere, hoc est, cum animo positivo

Card. de Lugo de virtute Fidei divinae.

eam fidem nunquam deferendi: nam sicut requiritur ad salutem animus non peccandi mortaliter, sine quo animo firmo adultus saluus esse non potest: ita requiritur animus firmus perseverandi in fide, quare perseverantia necessaria est ad salutem: & huic firmitati etiam opponitur manifestè propositum recedendi postea à fide, quare ille non credit firmiter ea firmitate, & animi praeparatione, quare omnino necessaria est ad salutem; & de his non potest esse difficultas.

128 Difficultas ergo praesens non est, an ad salutem, & ad iustificationem, vel ad perseverantiam in gratia requiratur firmitas fidei, sed an ad verum actum fidei elicendum necesse sit, quod voluntas imperans assensum sit voluntas credendi ita firma, ut includat propositum firmum nunquam recedendi in posterum à fide; vel etiam, an ipsemet assensus intellectualis includat firmitatem ex parte intellectus, quia intellectus ipse protestetur se ita assentiri firmiter, ut nunquam in posterum ab ea fide discessurus sit. Ad quod dicendum videtur, in primis ad verum actum fidei requiri voluntatem efficacem & absolutam imperantem assensum firmum, hoc est, super omnia, quo intellectus adhæreat magis obiecto fidei, quam omnibus aliis, quare ei opponi possunt, ita ut si alia huic obiecto opponantur, eis potius dissentiat, quam huic, quam etiam firmitatem oportet esse in ipso assensu intellectuali, ut supra explicuimus agentes de fidei certitudine, & hoc firmitatis genus tam ex parte voluntatis, quam ex parte intellectus necessarium omnino est ad verum, & proprium actum fidei.

129 Si verò sermo sit de illa alia firmitate, qua voluntas proponat nunquam ab ea fide discedere, vel intellectus hoc ipsum de se protestetur, non apparet tanta necessitas, ut sine ea non possit dari aliquando actus fidei saltem in peccatore, licet non sufficiens ad salutem consequendam, ad quam ut diximus, necessarium etiam est propositum firmum nunquam à fide recedendi. Quod in primis explicari potest exemplo aliarum virtutum; potest enim dari verus actus obedientiae, quo subditus obediatur praecepto superioris, vel etiam Dei propter motuum obedientiae, absque proposito obediendi semper in omnibus: potest item dari actus misericordiae, quo ex eius motu subvenias indigenti absque proposito subveniendi semper in posterum, etiam quando urgeat praeceptum misericordiae: potest dari actus verus iustitiae absque proposito nunquam illam laedendi: potest dari actus temperantiae, vel castitatis absque proposito nunquam in ea materia peccandi: cur ergo non poterit dari actus fidei absque proposito firmo nunquam contra fidem peccandi?

130 Confirmarique potest specialiter exemplo religionis imperantis cultum Dei supremum: potest enim aliquis exhibere nunc cultum supremum patri Deo debitum, quod est colere Deum super omnia, absque eo quod habeat propositum firmum nunquam peccandi contra religionem, aut negandi Deo debitum cultum. Sic enim Sacerdos iniquus verè, & ex animo offert Deo sacrificium, qui est cultus patriae supremæ, & tamen non habet animum non dehonoriandi graviter eundem Deum, sed fortasse habet animum peccandi postea graviter contra cultum Deo debitum. Cum ergo fides sit cultus supremus intellectualis Deo debitus, quem colimus credendo

K k

ci

ei super omnia, poterit similiter exerceri, & deferri hic cultus per fidem actualem sine proposito non peccandi postea contra obligationem eiusdem fidei, & cultus intellectualis. Nam sicut fides est assensus super omnia, ita latia est colere Deum super omnia: ergo sicut potest esse actus verus latia, & cultus actualis Dei super omnia sine proposito colendi semper Deum super omnia; sic poterit esse assensus fidei actualis super omnia, sine proposito credendi semper postea Deo super omnia. Eadem enim videtur esse ratio in utroque genere cultus super omnia. Quia nimirum voluntas in utroque casu non est vniuersalis ex parte temporis, sed determinata ad tempus præsens, & ideo non includi propositum vniuersale circa tempus etiam futurum, nec dolorem efficacem de peccatis eiusdem generis præteritis. Nam qui ab hæresi conuertitur ad fidem, licet non possit iustificari adque eo dolore efficaci de hæresi, & proposito vniuersali conferendi fidem: potest tamen fieri Catholicus, & fidelis adque eiusmodi penitentia efficaci, posita voluntate efficaci credendi super omnia doctrinam catholicam. Ex quibus omnibus fieri videtur, quod possit aliquis in rigore significare propositum recedendi à fide post annum, absque eo quod explicite, vel implicite dicat, se nunc negare fidem, vel eam non credere.

131

Instabis, quia propositum illud discendendi postea à fide, si reuera sit in corde, est peccatum contra præceptum fidei, sicut propositum peccandi post mensem contra castitatem est iam nunc peccatum præsens contra castitatem: ergo qui dicit, se habere tale propositum, iam dicit, se habere peccatum internum contra fidem, & manifestat suam infidelitatem; si ergo nullo casu licet sine sacrilegio manifestare se infidelem etiam si dicit, & cum mendacio, non licebit etiam villo casu fingere eiusmodi propositum etiam ad bonum finem. Respondent, propositum illud esse quidem peccatum contra fidem; non tamen esse in rigore infidelitatem, sed voluntatem infidelitatis futuræ: quare interim nondum ille homo dicitur simpliciter, & absolute infidelis sicut neque de contra hæreticus promittens reductionem post mensem interim est fidelis, vel Catholicus. Qui ergo fingit eiusmodi propositum infidelitatis vel hæresis merè futuræ, dicit quidem se peccare contra fidei obligationem in affectu, non tamen dicit, se esse infidelem, vel se negare fidem. Vnde verba illa ficta non habent malitiam negationis fidei vel cultus falsi, quæ ex nulla causa excusari potest, sed aliam minorem, quæ ex graui causa, & ad finem promouendi notabiliter eandem fidem, videtur aliquando posse excusari à sacrilegio. Sicut licet periurium ex nulla causa excusari possit neque etiam reuelatio sigilli confessionis: fingere tamen propositum peierandi, vel reuelandi confessionem, poterit ex graui, atque honesta necessitate, & causa aliquando excusari à malitia sacrilegij, & hæc videtur fuisse mens illorum martyrum, qui eiusmodi propositum finxerunt breui tempore ad maiorem diuini cultus, & religionis honorem, vt constat ex supra adductis exemplis, quæ si à culpa sacrilegij excusari possunt, non video, cur necesse sit in verbis Iesu quorum occasione hæc omnia dicta sunt, eiusmodi sacrilegij reatum agnoscere.

132

Obiectio 3.

Tertio, ergo principaliter argui potest pro sententia Adriani ex facto S. Eusebij Martyris

Episcopi Vercellensis relato à S. Ambrosio sermone de S. Eusebio his verbis: *Sicut ait S. Paulus, factus sum Iudæus, vt Iudæos lucrificarem, ita Eusebius hæreticus se hæreticum esse mentum est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim, illud se consentire perfidia, hoc sibi placere, quod illis, sed quod sibi filium Dionysium in subscribendo præponerent, grauius se moueri. Vos enim inquit, qui dicitis filium Dei Patri Deo equalem esse, nosse, cur mihi filium prætulistis. Quo audito hæretici subscriptionem Dionysij qui quia iunior erat, solebat Eusebium patrem vocare, omnino deleuerunt: postea verò Eusebius voti iam compos Ariani insultauit, id enim finxit, vt Dionysium à macula illius subscriptionis, cuius penitens iam erat omnino liberaret. Hæc autem hæc laudatur extollitur ibi ab Ambrosio in ordine ad finem illum obtinendum.*

Respondetur tamen in primis Sermonem illum non esse S. Ambrosij, sed alterius, vt notauit Cardinalis Bellarm. de scriptoribus Ecclesiasticis in Censura operum Ambrosij, & Cardinalis Baronius tom. 3. anno Christi 355. qui etiam bene probat, minus fideliter referri ibi factum Eusebij, nam S. Dionysius non subscripserat hæresi Ariana, sed condemnationi solum Athanasij eo pacto vt hæresis Ariana non approbaretur: hoc solum hæretici petebat ab Eusebio subscribi quod tamen ipse propter Athanasij innocentiam postea facere recusauit. Non itaque finxit se hæreticum, sed solum velle consentire Athanasij condemnationi, quod sine peccato iustitiz fingere potuit, vt constat ex dictis cum id totum faceret ad liberandum Athanasium à nota subscriptionis Dionysij, nec per hoc villo modo se hæreticum professus est, cum de fide tunc non ageretur, sed de condemnatione Athanasij.

Quarto, pro eadem sententia Adriani argui solet ex S. Hieronimo, qui tom. 6. in c. 2. Epistola ad Galathas, & epistola 89. quæ est ad Augustinum, probat Apostolos licite per simulationem vfos fuisse caeremonias legis veteris ad conciliandos sibi Iudæos, quæ tamen ab ipsa Christi morte redditæ fuerant illicitæ, & mortiferæ: quam sententiam in Hieronymo reprehendit acriter Augustinus epist. 19. & petit ab eo, vt eam prudenter retractaret. Respondetur, Hieronymum ab aliquibus excusari. Et quidem eius mentem non videtur in omnibus notam fuisse Augustino, qui putauit, quod Hieronymus docuisset, licitum fuisse mendacium in illis circumstantiis, & ex hoc potissimum capite eius sententiam impugnari, vt notauit Suarez lib. 5. de legibus cap. 17. num. 4. qui bene defendit Hieronymum ab hac suspitione ex verbis eiusdem Hieronymi dicta epist. 89. dicentis, se non potuisse in Apostolis mendacium, sed honestam dispensationem; sic enim ait: *non officiosum mendacium, vt tu dicis, sed honestam dispensationem ostendentes.* Deinde alij vt Hugo Cardinalis ad Galatas 2. putat controuersiam inter Augustinum, & Hieronymum fuisse ob non intellectas adinuicem voces. Nam Augustinus putauit, Hieronymum concedere licitam simulationem realem, cum tamen Hieronymus loqueretur de simulatione dispensatoria, quia nimirum ex occultata Dei dispensatione licitum fuit Apostolis eiusmodi ritus abolitos tunc obseruare. Hanc tamen interpretationem vt contrariam menti Hieronymi bene impugnat idem Suarez dicto capite 17.

num. 15. Melius alij excusant Hieronymum, eo quod ipse in dictis locis nihil definiendo dixerit, sed disputando, & proponendo aliorum interpretationes, ut ipse expressè fateretur dicta epist. 89. his verbis, quibus adversus Augustinum conqueritur, quod ipse absolute eam sententiam adscripserit. *Præsertim*, inquit, *cum liberè in præfatione confessus sim, Origenis commentarios me esse sequentum, & vel mea vel aliena dictasse, & in fine eiusdem capituli, quod reprehendis, scripserim; si cui iste non placet sensus, quod nec Petrus peccasset, nec Paulus procaciter ostenditur arguisse maiorem: debet exponere, qua consequentia Paulus in altero reprehendat, quod ipse commisit. Ex quo ostendi, me non ex desinito id defendere, quod in Græcis legerem; sed ea expressisse, qua legerem: ut lektoris arbitrio dereliquerem, verum probanda essent, an improbanda. Quod idem rursus protestatur his verbis. Tu ut Episcopus in toto orbe notissimus, debes hanc promulgare sententiam, & in assensum tuum omnes Cœpiscopos trahere. Ego in parvo tuguriolo cum Monachis, id est, cum conpeccatoribus meis, de magnis statuere non audeo, nisi hoc ingenuè confiteri me maiorum scripta legere, & in commentariis, secundum omnium consuetudinem, varias ponere explanationes, ut è multis sequatur unusquisque quod velit. Nihil ergo fictum ex Hieronymi sententia pro Adriano afferri potest: quod si alicui tamen videatur ei sententiæ fuisse, discedendum ab eo erit cum Augustino, quem S. Thomas, & Theologi alij sequuti sunt.*

Quintò tamen Arguitur pro eadem sententia Adriani ex Apostolorum exemplis, quæ Hieronymum permoerunt ad illam sententiam indicandam. Constat enim ex scriptura, Apostolos post inceptam prædicationem Evangelij, & acceptum spiritum Sanctum exercuisse ceremonias legales. Sic etenim Paulus act. 16. circumcidit Timotheum, qui erat ex Patre gentili, & matre Iudæa fidei: & c. 18. consilium Paulo dederunt seniores Christiani de observatione legalium, ut non æstimaretur à Iudæis legis inimicus, quod consilium Paulus amplexus fuit & cap. 21. dicitur Paulus sibi torondisse in Cenchris caput, quia votum habebat: & c. 24. venisse Hierosolymam elemosynas facturus, obligationes & vota, & inuentus esse purificatus in templo: quæ omnia simulatè videntur ab eo facta, ne Iudæos à se auerteret, proptèr ipse significavit. 1. ad Corint. 9. *Et factus sum* (inquit) *Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer: is, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, ut eos, qui sub lege erant, lucrificarem.* Quod idem legitur de Petro, etiam videtur à cibus in lege prohibitis abstinuissè, ut colligitur ex eius verbis, quando act. 10. inuitatus ad vescendum ex quadrupedibus in linteo per visionem ostensis respondit: *abstine Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum.* Et iterum cum venissent Antiochiam Iudæi quidam à Iacobo missi, idem Petrus, ne eos scandalizaret, subtraxit se à Gentilibus, cum quibus prius liberè conuersabatur, & comedebat, ut constat ex cap. 2. ad Galat. & hunc fuisse tunc morem fidelium Iudæorum colligi videtur ex cap. 11. act. vbi Iudæi fideles disceptabant adversus Petrum, eo quod introisset ad viros præputium habentes, & manducasset cum illis, quod nimirum lege veteri prohibitum erat.

Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

Hæc difficultas, ut dixi, fundamentum magnum dedit Hieronymo pro ea sententia, quod simulatio illa aliquando liceret. Aliundè enim putauit, ceremonias illas iam tunc temporis fuisse illicitas, & supersticiosas, quod colligi videtur ex dict. cap. 2. ad Galatas, vbi Petrus ob eorum obseruantiam reprehensus dicitur à Paulo: *in faciem*, inquit, *ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et postea: *cum vidissem, quid non rectè ambularent ad veritatem Evangelij, dixi Cephe coram omnibus, &c.* & ex cap. 5. ad Galat. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit: & rursus. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini.* Vnde volentibus, ut Titum circumcideret, restitit omnino ad Galat. 2. *Quibus*, inquit, *neque ad horam cessimus subiectione, ut veritas Evangelij permaneat apud vos.* Quare, ut hæc omnia conciliaret proposuit Hieronymus sententiam illam, quod scilicet Apostoli non peccarent, quia licita, & honesta simulatione hæc faciebant, quam appellauit dispensationem, latius usurpato dispensationis vocabulo, pro dispositione, seu providentia prudenti. Vnde rursus addidit, reprehensionem Petri à Paulo fuisse etiam simulatam, & ex conuentione inter ipsos, ut hac occasione Iudæi aduerterent, non esse materiam scandali, quod cum gentibus ederet, & ab eo errore remouerentur: ideoque dici, *in faciem ei restiti*, hoc est, *secundum faciem*, iuxta textum Græcum, id est, in apparentia. Et quidem quod reprehensio illa fuerit simulata, & ex conuentione, videntur sentire Chrysostomus tom. 4. in illud cap. 2. ad Galat. qui solum in hac parte fauet ei sententiæ, non verò quod licuerit simulatio circa ceremonias prohibitas, ut bene probat Hurtado dicta diss. 48. §. 37. Faudent etiam multi alij ex Græcis, & Latinis, quos affert Suarez dicto lib. 9. de legibus, cap. 16. num. 7.

Alij tamen verius cum Augustino docent, reprehensionem illam factam fuisse à Paulo serio, & non ex conuentione præcedenti, sed quia verè Petrus reprehensibilis erat, vel saltem eius actio externa, sic enim subiungit Paulus, *quia reprehensibilis erat.* In quo sensu intelligunt Pauli verba alij Patres, Ambrosius, Cyprianus, Gregorius Magnus, Tertullianus, Beda, & Rupertus, quos affert, & sequitur Suarez dicto lib. 9. de legibus cap. 20. num. 19. & cum S. Thoma in eum Pauli locum scholastici Theologi communiter: quæ verba Pauli id significant aperte, cum dicat, se Petro restitisse *quia reprehensibilis erat.* Quamuis autem aliqui ex Græco legant, *quia reprehensus erat*; id non tollit vim argumenti. Primò, quia Ambrosius, qui ita legit in commentario illius loci, statim addit: *à veritate Evangelica*: quod idem est, ac reprehensibilem esse. Secundò, quia non potest aliter intelligi sine vitio, quis enim alium reprehendit, quia reprehensus est? Tertio, quia si fuisset reprehensio simulata, non deferuiret ad intentum Pauli, qui torus erat eo loco in remouendis Galatis à falso cogitata necessitate operum legalium. Ad quod refert, quàm constanter ipse restiterit cuilibet actioni occasionem danti eiusmodi opinioni, & idcirco noluisse Titum circumcidere, & restitisse Petro segreganti se à Gentilibus, eumque reprehendisse coram omnibus, quæ reprehensio, & restitencia, si simulata fuisset, parum efficax fuisset ad suadendum Galatis id, quod intendebat, Denique quia aperte significat ibidem Paulus causam reprehensionis

Kk 2 sionis

sonis fuisse vitium aliquod, quod in ipsa Petri actione inueniebatur, dum dicit: *cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelij.* Vbi causam reprehensionis assignat defectum ex parte operis ipsius: non ergo carebat defectu opus illud, nec reprehensio fuerat ficta, & simulata, sed serio, & ex animo facta fuit.

138

Aliter ergo ad argumentum, & difficultatem propositam respondendum est: quæ quidem non soluitur sufficienter, etiam si concederetur, reprehensionem illam fuisse simulatam: adhuc enim obiectum illius debuisse continere aliquid reprehensione dignum; quia si Petrus licet, & honeste poterat per simulationem exercere ritus legales iam prohibitos, quomodo poterat Paulus etiam ex conventionem factum illud Petri honestum reprehendere, & condemnare? Qui enim opus aliquod reprehendit, eo ipso opus illud reprobatur, & damnatur: quod fieri non poterat à Paulo sine dolo, & sine præiudicio veræ, & sinceræ doctrinæ, si factum Petri nihil habebat reprehensione, vel reprobatione dignum. Possum quidem ego cum Prælato convenire, ut reprehendat in me actionem aliquam externam, quam ego coram ipso ad hunc finem faciam, ut hoc pacto aliquis alius qui eum defectum patitur, corrigi possit, & ex mea reprehensione emendetur; sed tamen actio ipsa de se supponitur reprehensibilis, licet hic & nunc ex bono illo sine excusetur in me ab omni culpa, & sit potius laude digna: alioquin reprehensio inutilis esset ad correctionem illius tertij, qui potius posset imprudentiam Prælati notare reprehendentis, & reprobantis actionem bonam. Si ergo Paulus saltem exterius reprehendit factum Petri, supponi debuit factum ipsum reprehensione dignum, & per consequens etiam ex causa conciliandi Iudæos non poterat tolerari exercitium operum legalium, si hæc iam prohibita supponebantur.

139

Opera legis antiqua, licet post pentecostem cessauerint obligare, non tamen statim fuerunt mortifera.

Omnes ergo fateri debemus cum Augustino, opera legis antiquæ, licet post Pentecostem mortua fuerint, & cessauerint obligare; non tamen statim fuisse mortifera, & prohibita saltem respectu Iudæorum, aut gentilium, qui se se iudicæ religioni aggregauerant, sed pro aliquo tempore fuisse licita, dum tamen non exercerentur, ut necessaria, vel ut retinentia adhuc efficaciam, & omnem utilitatem, quam ex lege habebant, licet potuerint aliquam adhuc utilitatem ex prior institutione prouenientem retinere. Quamuis enim lex quoad obligationem cessasset; potuit tamen remanere aliquandiu quoad institutionem cæremoniarum, & sacrificiorum, & quoad significationem aliquam ex eadem lege prouenientem, ut latè & eruditè probat Suarez *disso lib. 9. de legibus cap. 17. & sequentibus*, qui *cap. illo 17. num. 18.* congerit Patres, & Doctores pro eadem sententia. Et quidem, licet Sacramenta illa, & sacrificia, ac alia omnia instituta fuerint à Deo, ut signa Christi venturi potuerunt retinere significationem etiam post Christi aduentum, & de facto retinuerunt, cum viuentem Christo lex illa perseverauerit, etiam quoad obligationem, & Christus illam obseruauerit, & agnouerit potestatem in Sacerdotibus, qui tunc erant, & iusserit offerri sacrificia consueta, quod idem fatendum est de tempore à Christi morte vsque ad Pentecostem, quo tempore lex illa nondum fuerat abrogata, nec inceperat lex Evangelica. Ratio autem est, quia dum Chri-

stum venturum significabant, non significabant determinatè venturum post quolibet tempus, quo ea opera exercebantur, sed venturum post institutionem talium signorum, quæ significationem semper poterat esse vera. Si ergo potuerunt post Pentecostem retinere eandem significationem veram, sine aliqua falsitate, Nec est inconueniens, quod lex aliqua retineat suum vigorem in ordine ad institutionem, & significationem, amisso vigore quoad obligationem ad vtendum tali signo; de facto enim lex de Sacramento Confirmationis v.g. non obligat ad vtendum tali signo; & tamen est efficax quoad significationem illius signi, quam habet ex sola institutione, imò & potuit lex vetus illo tempore retinere etiam aliquam obligationis partem nempe conditionatam, ut si usurparentur talia signa, vel sacrificia, &c. tali ritu, & non alio, & à talibus ministris, & tali loco, & tempore fierent, quod sufficit, ut diceretur etiam perseverare sub ratione legis.

Aliunde verò non fuisse simul opera illa mortua & mortifera, seu omnino illicita, sed aliquo tempore licitum fuisse illorum usum (quod immodè aliquibus visum fuit gratis, & voluntariè excogitatum) colligi videtur ex scriptura, in qua passim Apostoli, & alij Iudæi fideles, & Christiani ea opera exercuisse leguntur, ut constat ex supra adductis exemplis; imò Sacerdotes & Pontifices Hebræorum colebant agnoscere adhuc in illis potestatem, & dignitatem Sacerdotalem, vel Pontificiam, sic enim Paulus *act. 23.* cum reprehenderetur, quod Ananiam Principem Sacerdotum maledixisset excusauit se dicens: *nesciebam fratres, quod Princeps esset Sacerdotum.* Vbi Chrysost. addit, *quod si Paulus eum cognouisset, honorasset.* Et *hæmil. 39. in Matth.* ait, Paulum penitentia ductum se excusasse, & certum est, quod templum Iudaicum orationis causa frequentabant, tanquam locum sacrum & Deo dicatum, quæ consecratio, & dedicatio tota ad legem veterem pertinebat. Conveniebant etiam cum alijs Iudæis in sabbato ad Synagogas, ubi iudaico ritu omnia fiebant, & ideo Iacobus hunc usum non reprobauit, sed tacite approbavit *act. 21.* quando dixit: *Moses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicant in Synagogis, ubi per omne sabbatum leguntur.* quasi diceret, contenti sint Iudæi hoc vsu adhuc perseverante suorum rituum, absque eo quod velint etiam gentiles ad fidem conuersos obligare ad obseruandam legem Moylis. Rationem autem congruentiæ assignant communiter, tum propter honorem legis à Deo latæ, ut non ex abrupto, sed paulatim, & cum reuerentia sepebatur, ut hoc ipso pacto constaret eius sanctitas, & honestas; neque enim statim apparente euangelio debebat omnino, sicut idolatria, aut paganismus, contumeliosè abiici, & extingui, sed quasi honestus inquilinus, qui adueniente hospiti domino; non statim eiicitur, sed dato sibi tempore, ut sarcinas colligat, & cum decore proficiscatur. Tum etiam potissimum, quia difficillimum fuisset Iudæos, in quorum cordibus radices altas miserant præcepta diuinæ legis, subito ad eis omnino remoueri ad amplectendos cibos, & mores communes gentium, quos pietatis, & religionis studio semper abominati fuerant: quare periculosum fuisset ad hoc eos statim obligare, donec paulatim Euangelio magis diuulgato alluerent.

ferent, & à lege antiqua ablaquerentur, & gentiliū commercium, eorūque mores non exhorrescerent. Quare alij 40. annos statuunt, alij pauciores, sed qui ad promulgationem euangelij per præcipuas orbis provincias sufficerent, itavt vivētibz adhuc Apostolis inceperint opera legis esse mortifera, & prohibita, & hæc ipsa obligatio per Apostolos fuerit promulgata, qui tamen antea in Concilio Hierosolymis habito solum statuerunt non esse gentibus ad fidem cōversis necessaria, & solum illis prohibuerunt vltra præcepta decalogi, esum sanguinis, & suffocati, quæ tamen prohibitio antiquior fuerat lege Moisaica, à tempore Noë post diluvium: quæ item prohibitio postea in ecclesia cessavit: de quo latè Suarez in locis citatis.

141 Qui tamen Suarez cap. 18. num. 5. & sequentibus sentit, hanc absolutam prohibitionem operum legalium non fuisse præcisè ex iure naturali, aut divino, sed partim ex iure humano ecclesiastico: quamvis postea numero. 7. contrarium videatur docere, & prohibitum esse iure divino, ne opera illa fiant quatenus legalia erant, seu ex affectu cultus: quod postea num. 8. limitare videtur ad sacramenta, & sacrificia: nam de aliis ceremoniis num. 9. videtur concludere posse ab ecclesia denuo ad divinum cultum institui, si absoluta ecclesiæ potestas consideretur. Caterum in hoc puncto certò statuendum est, illicitum esse de iure etiam divino ea opera nunc exercere vt necessaria, vel efficacia, vel vtilia ex institutione, & obligatione legis antiquæ: quia supponimus, & facit ipse Suarez, non solum obligationem, sed etiam institutionem illius legis iam omnino cessasse, neque enim ex sua institutione habebat perpetuitatem, sed erat temporalis, & tempus illud finitum iam est; quare, qui ea opera nunc exerceret quatenus legalia, seu quatenus aliquam efficaciam vel vtilitatem ex divina institutione habent ad nostram salutem, vel ad divinum cultum; eo ipso fateretur, legem antiquam adhuc durare saltem quoad suam institutionem, nec esse omnino abrogatam: quod cum falsum sit, cultus ille falsus esset, & omnino superstitiosus, & illicitus. Cum ergo non pependerit ab Ecclesia abrogatio illius legis, neque enim homines poterant abrogare legem à Deo institutam, sed Deus eam abrogaverit; consequens est, vt usus illorum operum vt legalium illicitus sit iure ipso divino, seu naturali consequenti ex abrogatione, & cessatione talis legis.

142 Vnde consequenter dicendum videtur, si aliqua ex iis operibus præscindendo à lege habeant utilitates alias, propter quas solas fiant, neque significare possint animum faciendi ea, vt legalia, non esse iure divino illicita, neque etiam vniuersaliter de iure humano. Exemplum esse potest in abstinentia à carnibus porcinis, quæ lege antiqua præcipiebatur: quis enim neget posse aunc aliquem studio mortificationis, & comprimendi gulam, abstinere ab iis carnibus, dummodo sine vilo respectu ad legem antiquam id faciat, neque sit periculum alicuius scandali, vel suspitionis ritus Iudæi; sicut licet Mahometini à vino abstineant ex lege sua, potest fidelis à vino abstinere laudabiliter, & meritorie sine vilo respectu ad sectam Mahometicam. Si

Card. de Lugo de Virtute Fidei divina.

militer si quis nunc ex curiositate componeret thymiam ex iis ingredientibus, quæ leguntur cap. 30. Exodi, non tamen quia à lege præscriptum erat, non esset ex natura sua opus illicitum, licet per accidens posset reddi illicitum propter maximam suspicionem falsi cultus, quam compositio illa thymiamatis generare posset: & sic de aliis similibus.

143 Inferitur rursus è contra, ea legis opera, quæ non aliter ad Dei cultum conducerent, nisi quatenus ex Dei institutione in lege antiqua id habebant, illicitè nunc usurpari ad Dei cultum, idque manifestè esse contra ius divinum, & naturale. Eiusmodi autem sunt sacrificia, & sacramenta antiqua, usus agni paschalis tali ritu, & alia similia, quæ secundum se non possunt deservire ad usum sacrum, nisi quatenus à Deo instituta fuerunt: quæ institutio, cum iam omnino cessaverit, ritus illi inutiles manent, & per consequens qui eos, vt sacros adhuc usurparet, significaret perseverantiam legis antiquæ; quod illicitum omnino est; vt constat. Nec ecclesia potest instituere eosdem ritus nunc in ratione sacramenti, cum nemo præter Deum & Christum Dominum possit sacramenta instituere, vt suppono ex tract. de Sacramentis in genere disput. 7. nec etiam poterit illa instituere in ratione sacrificij, quia in lege gratiæ noluit Christus esse aliud sacrificium præter sacrificium Missæ, sicut nec aliud sacerdotium, nisi in ordine ad illud sacrificium incruentum Missæ, vt suppono etiam ex tractat. de Eucharistia disput. 19. sectio 2. numero 34. & sequentibus. An verò possit Ecclesia illos ritus instituere ad Dei cultum, non quidem, vt sacramenta, nec vt sacrificia sed alio modo, p. put instituit aquam benedictam, & alia sacramentalia: Suarez dicto capite 18. numero 9. cum Conarrunia, & aliis dicit, non deesse potestatem in ecclesia: addit tamen prudenter, propter morale periculum suspitionis de observantia, aut retentione legis antiquæ, id non expedire, nec posse moraliter loquendo licitè id fieri, nisi in ipso usu aliqua opponatur varietas, quæ sufficienter demonstraret diversitatem institutionis, & quod nullo modo observetur ritus ille cum respectu ad legem antiquam. Quod confirmare possumus ex rigore, quo ecclesia constanter prohibuit celebrationem Paschatis eadem die, qua Iudæi illud celebrant, nō christiani eadem die illud celebrantes viderentur cum illis convenire in ipso Paschate, aut motivo celebrandi. Sicut ergo tam accuratè recusavit Ecclesia coincidere in tempore celebrationis, sic etiam non minùs diligenter fugiet identitatem rituum, & caeremoniarum propter eandem rationem.

Hinc denique tertio inferri potest, quid dicendum sit de circumfione, de qua aliqua dicunt, licet non possit nunc licitè usurpari tanquam sacramentum, nec vt habens vtilitatem aliquam ex institutione antiqua, & multò minus vt necessariam ex obligatione; posse tamè usurpari vt mortificationem carnis assumptam ad imitationem Christi; quia sicut licet flagellantur fideles ad imitandum Christi flagellationem pro nobis toleratā; sic licet possent vti circumfione ad imitandam Christi circumfionem pro nobis susceptam. Arque ita de facto apud Christianos Abassinos

Kk 3 hunc

144 Quid dicendum de circumfione.

hunc vsum retineri constat, qui non ideo ab Ecclesia damnati sunt. Quare id non improbat Caietan. 3. part. quest. 37. art. 1. Medina in 1. 2. quest. 103. art. 4. ad 5. & Lorca in 1. 2. sect. 5. disp. 35. memb. 2. in presenti disp. 24. memb. 1. num. 10. & alij.

145

Hanc tamen sententiam communiter alij reiciunt. Suarez 2. tom. in 3. part. quest. 37. in commentario art. 1. & dicto lib. 9. de legib. cap. 14. n. 9. Sotus lib. 2. de iustitia, quest. 5. art. 4. in fine corporis, Coninch in presenti dicta disp. 15. dub. 3. num. 47. & alij multi apud Lorinum in cap. 10. Deuteronom. vers. 16. & merito, quia circumcisio infantium non est illis utilis ad meritum, cum nihil tunc mereantur, sed merere patiantur: quare sicut non esset laudabile aut licitum eos sine causa verberare, ut ad Christi imitationem patiantur; sic nec eos ad hunc finem circumcidere, unde eorum circumcisio, ut esset actio facta, vel religiosa, non posset à legis institutione præscindere: in adultis etiam circumcisio, licet non sit mutilatio membri, est tamen vulnus ad minus periculosum, ut colligitur ex cap. 5. Iosue, ubi dicitur Iudæos non fuisse in deserto circumcisos per 40. annos, quod quidem fecerunt, quia circumcisi per multos dies quiescere debebat, alioquin moriebantur ex vulnere propter nimium sanguinis fluxum; & saltem circumcisi reddebantur inepti omnino ad actiones humanas per multos dies propter vim doloris, & vulneris periculum, ut constat ex cap. 34. Genesis, ubi duo filij Iacob occiderunt omnes viros Sichimitas, quos dolose circumcidi fecerant, & qui omnes vulneris dolore grauati non poterant villo modo se defendere, nec moueri, ut fugerent. Non est ergo circumcisio apta, ut mortificationis causa, sicut flagellatio assumatur, quidquid contradicat Lorca ubi supra. Si enim verberatio prævideretur causa certæ infirmitatis grauis, non posset prudenter assumi in penitentiam, sicut nec posset licite comedi cibi, qui certo prævideretur grauisissimi morbi causa futurus. Restat ergo, ut solum exerceatur tanquam actio facta, & à Deo instituta, quod est illicitum, ut supponimus: nam ad imitationem solum Christi non magis potest prudenter, & licite assumi, quam perforatio manus, vel pedis, quæ fortasse minus grauem infirmitatem, & periculum affert, quam circumcisio, quæ quidem ex sola Dei dispensatione, vel præcepto assumi poterat, nisi forte alicui utilis aut necessaria fuisset ad sanitatem.

146

Schisma
Abassinorum
ab Ecclesia
reprobatur, si-
cut & eorum
hæreses.

Ad exemplum autem Abassinorum facile respondetur, nunquam id ab Ecclesia Catholica approbatum esse, sed potius reprobatum, sicut & eorum schisma, & alias hæreses, ut ex Godinio de Abassinorum rebus cap. 27. vsque ad 32. refert, & probat Coninch. ubi supra num. 47. Unde quando paucos ante annos ad fidem Catholicam redierunt, abiecerunt etiam circumcisionem, quam postea abiecta fide Catholica repetierunt: & in vniuersum quisquis eo signo vitur, suspectus est vehementer in fide, & à fidei censoribus punitur, nec purgabit crimen dicens, se mortificationis gratia, & ad Christi imitationem id fecisse.

Proponitur
difficultas.

Solum restat difficultas, si aliquandiu circumcisio, sacrificia, & alij Iudaici ritus liciti fuerunt cur Petrus ab Apostolo Paulo reprehensus fuerit propter mores Iudaicos, quibus utebatur, cum certum sit, Petrum non eos vspasse tanquam

necessarios adhuc ex obligatione, sed ut adhuc licitos, & ad bonum finem, ne Iudæi scandalizarentur & ab eo discederent. Rursus, si liciti erant illi ritus, & iure suo utebatur Petrus quomodo dicitur id per simulationem fecisse: sic enim dicitur illo c. 2. ad Galat. & simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi, itant & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

Ut autem ab hoc secundo incipiamus, negare non possumus aliquam ibi simulationem interuenisse, non quidem mendacium, sed simulationem; quod bene probat Suarez dicto lib. 9. de legibus cap. 17. num. 10. quia licet Petrus non obseruaret mores illos putans eos esse necessarios ex obligatione, obseruabat tamen in iis circumstantiis, in quibus alij opinati poterant, quod quasi necessarii ab eo obseruarentur: quod quidem actio ipsa non determinatè significabat, alioquin contineret professionem erroris, sed tamen à multis ita accipiebatur, quam deceptionem Petrus ex bono fine permittebat, & ideo dicitur simulasse; sicut & Paulus etiam eodem simulationis genere vsum videtur, quando Act. 16. circumcidit Timotheum propter Iudæos, qui perabant illam esse necessariam homini nato ex matre Iudæa. Et quando act. 24. excubabat se dicens: *elemosynas faciens in legem meam veni, & obligationes, & vota, in quibus inuenerunt me perficatum in templo.* Et denique id simulationis genus videtur de ipso fateri idem Paulus 1. ad Corinth. 9. dicens: *Factus sum iis, qui sub lege sum, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, ut eos, qui sub lege erant lucrificarem: hoc est, ita me gessi, ac si subiectus essem legis obligationi.* Unde verissime dictum est etiam de Petro, quod per dissimulationem discessit à Gentilibus: poterant enim Iudæi colligere, & de facto aliqui arguebant, id ex obligatione legis à Petro fieri, cum tamen Petrus animum non haberet satisfaciendi legis obligationi quam omnino cellasse optime sciebat.

Restat ergo solum videndum, cur in hoc ipso Petrus reprehensibilis fuit, aut qualis fuit eius culpa, si adhuc legis opera licite exerceri poterant; in quo pro certo supponendum est, cum non peccasse mortaliter, cum & ipse, & ceteri Apostoli confirmati fuerint in gratia in die Pentecostes, ut cum S. Thoma 1. 2. quest. 103. art. 4. & omnibus Theologis probat Suarez dicto lib. 9. de legibus cap. 17. & cap. 20. num. 23. Quare pie exponendus est S. Augustinus lib. de agon. christian. cap. 30. dicens, *lapsum fuisse in simulationem superstitiosam, & postea illam appellat pernam simulationem.* Et Gregor. hom. 18. in Ezechiel. dicens, *illam non solum fuisse culpam, sed quod magis est, hypochrysim, & Anselmus ad Galat. 2. eadem verba vltutans: quæ cum aliqua exaggeratione videntur dicta, licet nunquam dixerint explicitè fuisse culpam mortalem.*

Alij contra volunt, Petrum nec etiam venialiter in eo facto peccasse, ita Valquez 1. 2. disp. 182. c. 8. Hurtado in presenti dicta disp. 48. s. 48. Baronius in Annalibus anno Christi 51. & Suarez dicto lib. 9. de legib. cap. 20. num. 24. & sequentibus. Alij sub distinctione loquuntur, & dicunt, vel nihil peccasse, vel ad summum venialiter: ita Bellarminus lib. prim. de summo Pontifice cap. 28. & P. Salmer. in cap. 2. ad Galat. disp. 24. s. excusabilis.

Ex his autem, qui Petrum ab omni peccato excusant

excusant, quidam id faciunt ratione inconsiderantia inculpabilis. Ita Vasquez, Hurtado, & alij. Quod tamen Suarez ubi supra difficile iudicat, & ideo conatur ipsam actionem etiam in illis circumstantiis ex parte obiecti defendere ab omni malitia, seclusa qualibet ignorantia, vel inaduertentia: & tandem num. 29. videtur solum concedere imperfectionem moralem, quatenus actio in illis circumstantiis impendebat maius bonum, circa Gentiles conuersos, quam impendebat circa Iudæos conuersos per actionem contrariam, in quo admittit aliquam inconsiderantiam, seu errorem Petri, non circa ius, sed contra factum, quatenus putauit maius Ecclesiæ bonum sequi ex simulatione illa, quam ex conuictu cum gentilibus, cum reuera non ita esset, ideo reprehendi merito potuit à Paulo, ne maius Ecclesiæ bonum impendebatur.

150 Alij simpliciter agnoscunt culpam venialem in facto Petri. Ita S. Thomas, & alij communiter apud Suarez *ibi* n. 23. quod ego verum opinor, nisi per inaduertentiam, aut ignorantiam inculpabilem intentio interna fuisse excusata, quæ excusatio piè & probabiliter de tanto viro præsumi potest: quamvis sine inconuenienti etiam aliqua negligentia, vel culpa levis in ipsamet inaduertentia concedi possit, cum Apostoli etiam in eo statu non fuerint ab omni veniali culpa immunes, dicente Apostolo Ioanne epist. 1. c. 1. *si diximus, quoniam peccatum non habemus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*, & Theologi supponant Apostolos etiam vlos fuisse sacramento Pœnitentiæ subiiciendo clauibus peccata sua. Malitia autem hæc ex parte ipsius actionis non videtur mihi defumenda ex scandalo, quod daretur ipsis Iudæis, qui confirmari possent illo exemplo in retentione suæ legis, sed potius ex detrimento, quod inferebatur gentilibus: quod videtur significasse Paulus suis verbis, dum Petrum reprehendens dixit *scitum cum Iudæis gentilibus*, & non Iudæis: *quomodo gentes cogis iudaizare*. Quod non intelligitur de coactione per præceptum, aut per violentiam, vt constat, sed de quadā coactione indirecta, quatenus gentiles christiani facti videntes à se Petro, Barnaba, & alijs christianis segregatos, ne eorū commercio, & conuictu sibi carissimo carerent, cogebantur aliquo modo, vt ritus iudaicos susciperent, vt hoc pacto inter Iudæos numerarentur. Quod quidem detrimento, & onus graue erat gentilibus, ad quod ipsa Petri discessione quodammodo cogebantur. Ideoque Paulus libertatis christianæ apud Gentiles conuersos zelator non fuit conquestus de damno Iudæis illato, sed de solo gentiliū incommodo, onere eis indirectè imposito, dum aliquo modo iudaizare cogebantur.

151 Non fuit ergo peccatum illud negationis veræ fidei, aut seminatio falsi dogmatis vilo modo: neque enim Petrus dicebat, opera legis esse necessaria, neque id ex eius facto poterat prudenter colligi, cum satis apertè idem Petrus contrarium definiisset, & docuisset apud Iudæos, & Gēiles; Neque etiam fuit peccatum cultus superstitiosi, cum opera legis adhuc non essent prohibita, sed possent religiosè exerceri ex institutione etiam ipsius legis, vt vidimus. Sed fuit simulatio quasi negatiua, quatenus abstinent Petrus à professione libertatis Evangelicæ, qua licitus erat conuictus cum gentilibus. Sicut Catholicus comedens carnes apud Hereticos ne cum graui detrimento de-

tegatur, non negat fidem, nec explicitè, aut implicitè docet, non esse obligationem abstinendi ex præcepto Ecclesiæ, sed solum non profiteretur eiusmodi obligationem per exercitium actus præcepti, & ideo dicitur simulare, vt simulatione illa viter graue detrimentum. Sic etiam Petrus dicitur simulasse, quatenus non professus est libertatem ab obligatione legis, & hoc propter detrimentum, quod Iudæis timebat, si apertè eiusmodi libertatem in iis circumstantiis professus fuisset.

152 Tota ergo malitia illius actionis videbatur fundari in detrimento ex ipsa sequuto: quod Petrus ductus zelo salutis Iudæorum non satis æqua fortasse lance ponderauit, & negligentia culpabili non aduertit præponderare damnum, quod gentibus oriebatur, ratione cuius Iudæorum damnum minus contemni debebat: & ideo reprehensus fuit à Paulo, qui gentium salutis zelo eorum damnum magis ponderauit, & curauit omnino impediti. Erat enim maius detrimentum quam vilis, quæ ex simulatione illa consequebatur, & præponderabat sinceritas, & puritas veritatis manifestata, vniū vtriusque populi Iudaici, & gentilis, & denique quod gentiles non grauarentur onere illo grauissimo, & deterrerentur à fide suscipienda: hæc, inquam, omnia præponderabant scandalo breui Iudæorum, qui ex falsa existimatione deterri potant à commercio, & conuictu gentiliū, & maius ecclesiæ bonum resultabat ex libera veritatis professione, quam ex occultatione, & simulatione illa resultare potuisset.

153 Hæc tamen, licet probent obligationem aliquam abstinendi tunc ab illa simulatione, præsertim in Petro & alijs ecclesiæ ministris, qui ex officio debebant maius Ecclesiæ bonum procurare, & consulere subditis, ne sine causa grauius illud subirent: non tamen probant malitiam grauem ex obiecto in actione illa etiam seclusa ignorantia, vel inaduertentia: quia non tenetur Prælati sub mortali omnia media adhibere ad procurandum maius Ecclesiæ, vel subditorum bonum; satis est, si media sufficientia adhibeat, licet non adhibeat difficiliora. Et quidem Petrus iam docuerat Gentiles, quod non tenebantur ad legis præcepta, & suo exemplo id satis probauerat, cum apud ipsos manducaret, & diuersaretur, quamdiū sine aliorum offensione poterat: & illis constare poterat, quod discessu illi erat solum, vt Iudæos denuo aduenientes non offenderet, & deterreret: quare poterant patienter incommodum illud sustinere; quod quidē ipsēmet Petrus non præuiderat graue futurum, cum non destinasset animo suo in ea simulatione diū perseuerare, sed ad breue tempus, & ea etiam animi preparatione, vt imminente grauioris damni periculo, statim gentilibus etiam adesset, & illorum partes suscipere. Quæ omnia sufficienter excusabant simulationem Petri à culpa mortali; Imò & potuerunt apparenter ei suadere nullam esse culpam, sed potius laudabilem cautelam: quamvis, vt dixi, in hoc ipso potuerit esse error culpabilis, quod non satis discusserit vtriusque partis merita, sed absque debito examine iudicauerit melius Iudæorum, quam gentiliū periculum præcauere, cum reuera contrarium verius esset, & ideo merito à Paulo reprehensus fuit, cum reprehensionis æquitas non debeat attendere ad excusationes internas, sed solum ad bonitatem, vel malitiam actionis externæ in his circum-

cumstantiis, cum de occultis non iudicet Ecclesia, sed solus Deus, qui fortasse in corde Petri ob eius bonam intentionem, & aliquam inculpabilem inadvertentiam nullam inuenit culpam, sed meritum, quod deinde maius apparuit, dum patienter, ac humiliter reprehensionem Pauli sustinuit, & acceptauit, eiusque consilia ut meliora, sanioraque probauit, quod in summo Ecclesie Principe, qualis Petrus erat mirabile certe fuit sanctimonie, & humilitatis exemplum.

S. V.

*Inferitur resolutio aliquorum dubiorum
circa actiones aliquas sacras,
an liceant.*

¹⁵⁴ *An possint Catholicum hæreticum contrahere matrimonium coram ministro hæretico?*
EX principiis positis descendemus ad aliquas actiones particulares, de quibus dubitari solet, an licite fiant, quia videntur concernere ritus aliarum religionum. Et in primis dubitatur, an in iis locis, & casibus, in quibus possunt Catholici cum hæreticis absque dispensatione contrahere matrimonium, possint illud contrahere coram Ministro hæretico, P. Coninch *dicta disp. 15. dub. 3. num. 63.* negat, id licere ob præceptum Magistratus hæretici, quantumvis antea, vel postea coram Sacerdote Catholico, & Catholico ritu contrahant. Quia nimirum Minister hæreticus utitur in eo ritibus, & precibus hæreticis, quo casu non est dubium, quia hoc esset communicare cum hæreticis in ritu hæretico, cum ritus, & preces illæ circa contrahentes exercentur, & proferantur. Sed præscindendo ab hoc, rursus probat: quia cum Magistratus hæreticus id præcipiat, ut eo pacto agnoscat Minister ille, ut Minister veræ Ecclesie, qui Magistratui præcipienti obedit, videtur iam eius intentioni consentire. Magis vniuersaliter loquitur Malderus in *presenti, quest. 3. art. 2. membr. 3.* non enim loquitur de solo contrahente ex præcepto Magistratus, sed de quolibet Catholico contrahente in Ecclesia hæreticorum coram Ministro hæretico, ritu hæretico, proferendo formam, præcuncte Ministro, quia proficitur se coram communitate sancta Dei coniugium enim significaret Ecclesiam hæreticorum esse communitatem sanctam.

¹⁵⁵ *An licitum Catholicis adesse nuptiis hæreticorum, hæretico ritu celebratis?*
Hæc omnia verissimè dicuntur, sicut & illud etiam, quod addit idem Coninch, licitum esse contrahere coram Magistratu hæretico civili, antestari se contraxisse, dummodo ritu etiam Catholico ante, vel postea contrahant: quia illud solum in finem politicum exigitur, ut constet publice, quinam sint veri coniuges. Vnde videtur mihi idem dicendum, quando Minister hæreticus, non adesset ut persona sacra, & ut Minister Ecclesie, sed ut persona civilis, cui incumberet assistere ad eundem finem politicum, sicut adesse posset ipse Magistratus laicus, & civilis.

¹⁵⁶ *An licitum Catholicis adesse nuptiis hæreticorum, hæretico ritu celebratis?*
Secundo dubitatur, quid sentiendum de iis Catholicis, qui honoris causa ad sunt coniuiis nuptialibus, vel etiam nuptiis, quas hæretici celebrant valide, sed coram Ministro hæretico, & hæretico ritu. Affirmant, id licitum esse Malderus *ubi supra*, & Coninch. *num. 62.* modo in caeremoniis, & precibus non communicent, sed ea tanquam nihil ad se pertinentia, sed quasi actionem profanam spectent, quod probant ex Tertulliano *lib. de idololatria cap. 16. & 17.* ubi ra-

tionem etiam diserte reddit. Addidit autem cautè Malderus, eiusmodi Catholicos in his non peccare, nisi aliunde hic culpa subrepat. Potest autem, meo iudicio, subreperè, quando in locis in quibus obligant decreta Concilii Tridentini, non seruantur in matrimonio contrahendo, vel quando matrimonium non fit præmissis denunciationibus, quæ etiam de iure communi antiquo exiguntur, vel contrahitur clandestinè contra Ecclesie præcepta, in his enim & similibus casibus, in quibus Ecclesia prohibet matrimonium tunc fieri, testes etiam, qui sua presentia auctoritatem præstant contractui, peccant grauiter, ut colligitur ex Tridentino *sess. 24. decreto de reformatione matrimonij cap. 1.* & cum aliis supponit, & docet Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio disp. 46. num. 8.*

Sed hac occasione dubitari potest tertio, an Catholicus non solum licite assistere possit nuptiis hæreticorum, sed etiam in eisdem casibus Paranymphe officio fungi, quando ad nuptiarum solemnitates adhibentur Paranymphe, qui de more sponso ad rempla deducunt. Respondet ex dictis, considerandum esse, quale sit munus Paranymphe, qui ab aliis *Promus* vocatur, & ab antiquis dicebatur *Auspex*. Si enim ad eum solum pertineat tradere sponfam sponso, vel contra, postquam legitime coniuncti sunt, nihil apparet illicitum in eo munere, cum sit actio merè civilis. Si verò eius munus sit quasi offerre sponso Ministro, ut eos coniugant, iam videntur habere participationem in ritibus, quibus Minister hæreticus eos coniungit, & recurrere ad ipsum tanquam ad Ministrum Ecclesie, eiusque ministerium approbare, & agnoscere, quod illicitum erit.

¹⁵⁷ *An liceat Catholicis assistere nuptiis hæreticorum, hæretico ritu celebratis?*
Quarto dubitatur, an si matrimonium iam sit clandestinè contractum valide, quia in eo loco non obligat Tridentinum, & coniux noluit consummare ante benedictiones nuptiales, liceat Sacerdoti Catholico habenti potestatem benedicens nuptias, illas nuptias benedicere in fauorem coniugis Catholici. Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio disp. 9. num. 13.* generaliter docet, benedictionem nuptialem non posse conferri ligato excommunicatione maiori, quia ad hoc deberet interesse Missæ sacrificio, & participare in sacris cum aliis. Hæc tamen ratio, licet probet de ipsomet excommunicato quod peccet, non tamen probat de aliis cum eo communicantibus, si sit excommunicatus toleratus, quales sunt schismatici non denunciati, ut cum probabiliori sententia docet idem Sanchez *lib. 2. in decalog. cap. 9.* quod idem de hæreticis non denunciatis docet probabilis multorum sententia, & ideo *disp. 8. de Sacramentis in genere sess. 14. dixi*, ex hoc capite non esse illicitum matrimonium Catholici cum hæretico, vel de contra, & *disp. 19. de Eucharistia sess. 10. num. 183.* dixi probabile esse, quod pro excommunicato tolerato possimus offerre etiam Ecclesiasticas, & publicas preces, atque ipsum etiam Missæ sacrificium, quod etiam sentit Hurtado mox citandus: quare ex hoc capite non video, cur Sacerdos non possit preces, & orationes consuetas proferre ad alios sponso benedicendos, & coram illis, atque etiam pro illis Missæ sacrificium offerre, seculo tamen omni scandalo, & aliis præceptis vel extrinsecis inconuenientibus, quæ facile ex tali actione possent oriri: quæ tamen non periclitentur ad nostram

questionem, quæ solum procedit de actione illa propterea videtur esse communicatio cum hæreticis in ritibus sacris.

Quintò, Dubitari solet an liceat Catholicis amici funus comitari, vel sepulturæ interesse, quando hæretico ritu celebratur. Ad hoc eodem ferè modo dicendum est, sicut de iis, qui comitantur sponso ad nuptias, quæ ritu hæretico celebrantur. Posse inquam, id fieri actione merè civili ad honorandum civiliter defunctum, & dum hæreticorum præcibus Catholicis non communicet, sed adsit merus spectator, & scandalum non sit, vel aliorum offensio, & concioni, si qua futura sit, se subtrahat, &c. ita ferè Coninch, & Malderus *locis supra citatis*, & Hurtado *disp. 76. §. 16.*

Difficultas esse potest, an si defunctus sit hæreticus possint Catholicis funus comitari, quando sepeliendus est in loco sacro. Multi dicunt, non posse sepeliri in loco sacro; vnde Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. cap. 9. n. 7.* infert, non posse licitè deduci à Catholicis comitantibus funus illud ad locum sacrum: quia in *cap. 2. de hæreticis* prohibetur, ne in loco sacro hæreticus sepeliatur: & Suarez *3. tom. in 3. p. disp. 81. sect. 4. §. his postis*, dixit Sacerdotes celebrantes in regionibus septentrionalibus in Ecclesiis, ubi sepulti sunt hæretici, excusari, vel quia necessitate coguntur, quia non habent alia loca, ubi celebrent, vel quia Episcopi videntes, & consentientes facultatem præbere censentur. Ego tamen cum Nauarro, & Layman dixi *disp. 20. de Eucharistia sect. 2. num. 56.* textum illum intelligi de hæretico damnato: neque Ecclesia polluitur nunc per sepulturam excommunicati nisi denunciati, vel notorij clerici percussoris. Porro textum illum intelligi solum de hæreticis per sententiam damnatis, docuit postea idem Suarez *tomo 5. de censuris disp. 1. 2. sect. 4. num. 13.* & Coninch. *disp. 14. de excommunicatione dub. 8. num. 64.* & consentit Hurtado *disp. 76. sect. 1. subsect. 1.* dicens ea omnia intelligi de denunciatis.

Hac occasione dubitari potest Sextò, ad quid teneantur Catholicis, ne videantur communicare cum hæreticis in eorum ritibus circa sepulturam Catholicorum, quos Ministri hæretici sepelire volunt suo ritu, & in suis Ecclesiis. Respondeo, quod attinet ad locum, non esse illicitum, secluso scandalo, & aliis inconuenientibus extrinsecis quod Catholicis sepeliatur in Ecclesia communi, in qua hæretici non denunciati, nec per sententiam damnati sepulti sint: quia Ecclesia illa magis propria est Catholicorum, & ad eos de iure pertinet, cum pro iis erecta fuerit: quod autem hæretici eiusmodi in ea sint sepulti, eam non violauit, vt diximus; si autem Catholicus sepeliendus sit ritu hæreticorum, & à ministris hæreticis, Catholicis ad hoc non possunt licitè cooperari: possunt tamen id permittere, quando impedire non possunt, sicut de facto dicunt se id non posse impedire, cum hæretici publica potestate, & auctoritate munus illud sibi usurpent: quare Catholicis possunt passiuè se habere, & permittere, quod hæretici cadaver accipiant, & ritu suo sepeliant, quando id impedire non possunt, cooperari autem nullo modo eis licitum erit.

Septimò, dubitari potest, vtrum parentes Catholicis permittere possint, quod eorum filij à Ministro hæretico baptizentur. v. g. Domini, vel Aui hæretici, à quibus dependent, offendantur,

& reddantur ei in sensu. Respondetur eodem ferè modo distinguendo inter cooperationem, & meram permissionem: hæc enim licita est, quando sine graui incommodo impedire non potes; nec tenetur pater vi, & armis impedire, ne eius filius circumcidatur à Domino; multominus teneretur impedire omnibus modis, ne baptizetur ab hæretico, in quo non est tantum detrimentum, cum baptismus validus sit: modò tamen confiter quod ipse solum permittit se habere, & passiuè, & non præstat consensum.

Quod verò attinet ad cooperationem, siue explicitam, siue implicitam, quatenus aliquis saltem interpretatiue videtur id velle; communiter dicunt, esse peccatum mortale petere baptismum ab hæretico extra necessitatem, & aliqui addunt, eam debere esse extremam. P. Coninch. *3. p. quest. 67. art. 5. n. 22.* dicit, esse peccatum mortale sine notabili necessitate: quia hæreticus ratione excommunicationis non potest licitè id facere sine necessitate. Verùm hæc ratio difficilis est supposita sententia satis communi, quæ dicit excommunicatis toleratis licere ministrare Sacramenta, quando ab ipsis petuntur, quod cum aliis docet Sanchez *lib. 7. de matrimonio disp. 9.* quare *lib. 2. in decalog. cap. 9. num. 10.* vniuersaliter docet, posse peti Sacramenta ab hæreticis quando non sunt denunciati, & Hurtado *in præfati disp. 76. §. 13. & 14.* probat, non agere contra leges excommunicationis, qui Sacramenta ab hæreticis non denunciatis suscipit, & secluso scandalo proximi, & occasione ruinæ propriæ, id licere; licet aliquando ex charitate sit obligatio abstinendi, quando commodè possint Sacramenta ab aliis accipi. Cæterum de Baptismo est specialis difficultas, quia citra necessitatem non potest peti à laico, quales sunt communiter ministri hæretici & quamvis hæc non debeat esse necessitas extrema, requiritur tamen magna vtilitas, vt ne cogatur multo tempore baptismum differre, vt explicat Suarez *3. tom. in 3. p. disp. 23. sect. 1.* Quare concludo, solum propter necessitatem posse excusari cooperationem ad petendum baptismum ab hæretico, quæ necessitas ad minus sit tanta, quanta sufficeret, vt posset peti à laico. Denique aduerte, posse contingere, vt ipsa Baptismi susceptio censetur communicatio cum illo in religione, & secta, & etiam in necessitate conandum esset potius per contritionem iustificari, quam cum actum communicationis in ritu exercere, nisi præmissa protestatione non communicandi in ritu, & solum vtendi iure suo ob necessitatem, vt in simili dixi *disp. 18. de penitentia sect. 2. n. 18. & 19.*

Hinc inferri potest, quid dicendum sit de Catholicis, qui adhibentur patrini, quando filij hæreticorum baptizantur à Ministro hæretico, de quibus Layman *in tract. de Baptismo, cap. 9.* affirmat, licitè id facere. At verò Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. cap. 9. num. 12.* Azor, Nauarrus, & Ledesma, quos ibi affert, & Hurtado *dicta disp. 76. §. 15.* id intelligunt, quando Baptismus ritu, & modo catholico ministratur, secus si ritu hæretico, aut schismatico. Addit Hurtado, vitandam esse offensionem, & scandalum, ne aliqui putent, id fieri in honorem falsæ religionis: si verò legatus Principis Catholici leuet filium Regis hæretici solo honoris, & benevolentie titulo, idque constet apertè ex ratione, qua fit; esse per se licitum. Cæterum hodie non facile possent hæc

162

Quid dicendum de Catholicis, qui adhibentur patrini, quando filij hæreticorum baptizantur à Ministro hæretico?

159

An liceat Catholicis funus comitari, quando hæretico ritu celebratur?

An hoc idem liceat, quando hæreticus sepeliendus est in loco sacro?

160

An quid teneantur Catholicis, ne videantur communicare cum hæreticis in eorum ritibus circa sepulturam Catholicorum, quos Ministri hæretici sepelire volunt suo ritu, & in suis Ecclesiis?

161

An parentes Catholicis permittere possint, quod eorum filij à Ministro hæretico baptizentur?

ad praxim deferre; tum quia regulariter ij baptizantur ritu hæretico, vel schismatico: tum etiam, quia Minister est communiter laicus à quo non potest licite peti Baptismus: patrinus autem offert Ministri puerum baptizandum, & petit ab eo Baptismum.

Non licet catholicis adhibere hæreticum in patrinum sui filij, quādo baptizatur,

Aduertunt Sanchez, & Hurtado *ibidem*, minus licere Catholicis adhibere hæreticum in patrinum sui filij, quando baptizatur; quia patrinus est docere baptizatum fidei rudimenta, quod munus non possunt parentes Catholici commendare homini hæretico, qui non fidem, sed hæreses docebit, vt constat.

163
An possit licite Catholicus accersere Ministrum hæreticum qui infantem iam baptizatum nomen domesticum declarat?

Hac occasione dubitari potest octauo, vtrum possit licite Catholicus accersere Ministrum hæreticum, qui infantem iam baptizatum nomen domesticum declarat, vel etiam Parochum hæreticum adire, vt ei infantem iam esse baptizatum indicet. Respondeo, vtramque actionem videri posse ita fieri, vt maneat merè politica, nimirum vt constet de nomine, & de Baptismo, & ne iterum baptizetur, si tamen habeat aliquid sacri, vel sit recognitio potestatis, aut ministerij spiritualis, non licebit, vel si generet scandalum, ad quod circumstantia omnes consideranda sunt.

164
An parentes infantem catholicè baptizati, possint in quibusdam casibus permittere ad hæreticum Ministrum publice deferri vt rebaptizentur.

Nonò circa hoc ipsum dubitatum est, an parentes Catholici, qui prius infantem piè, & catholicè baptizati curarunt, possint postea permittere ab auctore, aliòve, à quo periculum timent, aut damnum, publicè ad hæreticum Ministrum baptizandum deferri, celantes interim, quod iam antea fuerit baptizatus. Respondetur ex dictis, non licere iis postuere offerre filium, vt rebaptizetur, vel ad hoc cooperari. Permissuè autem, & sine consensu tacito, merè passiuè se habere, quādo id sine grauissimo damno impediri non potest, non esse illicitum. Ad hoc autem significandum non est necesse manifestare priorem Baptismum: sufficit indicare, non sibi placere, quod baptizetur ab illo Ministro, quamuis propter reuerentiam paternam non impediant omnibus modis, ad hoc enim cum tanto periculo non tenentur, vt dixi. Addo tamen, quando prauidentur casus ille, faciendum potius, quod non baptizetur infans prius à Catholico; nam minus malum videretur baptizari à solo hæretico, quàm rebaptizari: ex duobus autem malis minus est permittendum, quando non potest vtrumque impediri.

165
An catholici possint suos infantes hæreticis committere?

Decimò, Dubitatum fuit, an possint parentes Catholici suos infantes baptizatos nutricibus hæreticis committere, quas probabiliter existimant eos ad hæreticorum templa secum perducituros. Supponitur Catholicis in Anglia vt *§. sequenti* videbimus, non licere hæreticorum templa adire. Respondetur tamen, ex hoc præcisè capite non esse illicitum filium paruulum nutricia hæreticæ dare, dummodo ante rationis vsu ad domum paternam reducat: ante illam enim ætatem non prohibentur adire hæreticorum templa, cum actio illa non sit humana, vel communicatio in ritibus sacrilegis, vt constat; quare si nihil aliud timeatur, quàm conducere puerum ad locum illum, ex hoc solum capite non redditur illicita pueri traditio.

166
An Catholici, quibus desunt necessaria ad proles, & familiæ sustentationem, possint liberos suos cum Dominis hæreticis collocare, à quibus timeri possit eos ad hæresim pertrahendos. Re-

spondeo, durissimum videri filios à propriis parentibus in eo periculo constitui. Possit id aliquando permitti, si necessitas esset grauissima, licet non extrema, & filius esset puer, & de quo probabiliter speratur perseveraturum in fide, vel talis maneat cum parentibus communicatio, vt quasi sub eorum cura manere videatur, & paternis consiliis dirigi, & iuari, posse. Alioquin filium impuberem hæreticis dare, quid aliud est, quam agnum lupis committere vel filios ad Tucas nutriendos transmittere.

Duodecimò, Dubitatur vtrum Catholicus amico nobili hæretico ad se diuertenti, possit ad amicitiam, & humanitatis causa apponere cibos prohibitos in die ieiunij. Respondetur, si Catholicus possit facillè impedire, vel non cooperari ad faciendum illud violationis ieiunij, tenebitur id facere. Si verò non potest sine magno detrimento, quia nimirum occasionem dabit querelis grauius, & murmurationibus contra se, tanquam rusticum, inurbanum, superbum, &c. non videtur cum tanto incommodo teneri. Sicuti Campanones ob simile detrimentum excusantur ministrando eos cibos in die ieiunij, vt docet Thomas Sanchez lib. 1. in *decalog.* c. 7. n. 34. qui de hoc puncto videndus est. Statuit enim regulam gentilem *num.* 12. quomodo in his casibus penari debeat detrimentum, quod sequitur, & grauitas peccati, ad quod cooperaris, & spes, quæ habetur, quod te non cooperante vitabitur illud peccatum, & alia huiusmodi, vt excusetur aliquis, vel non excusetur in hac cooperatione, quæ de se non est omnino determinata, sed habet semper aliquam indifferentiam ex parte tua: quæ omnia in hoc casu prudenter consideranda sunt.

Decimotertiò Dubitatur, vtrum Catholici, qui ob infirmam valetudinem in diebus ieiunij vescuntur carnibus, possint postea aliis, qui mensæ assident, vel etiam familiis hæreticis eorundem ciborum esum permittere, vel potius à comuni mensa abstinere, & carnes relictas sibi tantum referuare. Respondetur ex proximè dictis, si paterfamilias potest sine graui incommodo impedire, ne filij, vel famuli violent ieiunium, ad se id teneri. Sicut etiam teneri non apponere eis cibos prohibitos: non tamen tenetur extraneam familiam diligentiam adhibere, aut vi famulos cogere ad ieiunij obseruantiam. Hinc est regulariter sufficere, si œconomus moneat, ne permittat, nec det famulis cibos prohibitos, sed seruet secretum eos, qui de suo prandio superflue, item si suis commensalibus ostendat, sibi non placere, quod de illis cibis accipiant: filios etiam dantis admoneat: non tamen tenetur omnibus modis impedire. Imò quando id esset valde difficile propter clamores, & graues querelas familias, potest eis carnes suppeditare, vt docet Reginaldus in *praxi* lib. 4. n. 199. An verò ea de causa debeat à comuni mensa abstinere: est questio fastigiosa, enim à circumstantiis, an hoc sit graue incommodum, an sit medium efficax, vt familia seruet ieiunium; an tribuendum id potius sit avaritiæ, quàm obseruantia, cum graui famæ detrimento, & aliis similibus. In genere negari non potest, plus aliquid debere patrem procurare circa filios, quàm circa famulos, & plus circa famulos, quàm circa amicos, vel hospites propter maiorem obligationem regiminis, & maiorem facilitatem, qua potest illos cohibere quàm ceteros. Causa autem particularis non possunt vna regula determinari.

definiri, vt fateatur Sanchez loco supra citato.

169 Decimoquartò, Dubitatum est, an liceat Catholicis præcibus, vel fauore, aut aliter promouere ministrum hæreticum, vt eligatur ad beneficium vt hoc modo excludatur alius nequior minister, & magis Catholicis perniciosus. Respondet, quod attinet ad nudas preces, & intercessionem, vt nemin videri licitum iuxta communem, & probabilior sententiam docentem, posse consuli minus malum ei qui paratus est facere vnum è duobus malis, & quem ab vtroque auertere non possumus: tunc enim non consulit malum simpliciter, & absolute, sed sub conditione, dicendo v.g. vt si aliquem ministrum, vel Parochum hæreticum electurus est, eligat hunc potius, quam illum. Maior difficultas esse potest de Catholico, qui habet ius patronatus, an vtrando eo iure possit præsentare hæreticum minus perniciosum, & qui benignior erit erga Catholicos, vt eligatur ab Episcopo hæretico, ad excludendum alium, qui peior esset & persequeretur Catholicos. Ratio autem dubitandi est, quia patronus tenetur ex officio non præsentare indignum. Et quidem certum videtur præsentationem illam fore inualidam, tum ex parte personæ, quæ præsentatur, qui cum non sit clericus, sed merus laicus, non est capax: tum etiam ex parte illius, apud quem fit præsentatio, qui neque est episcopus, neque persona Ecclesiastica.

170 Aliunde tamen videtur, posse non solum patronum, sed quemlibet Catholicum ad redimendam suam vexationem iniustam circumuenire dolose Pseudoepiscopum hæreticum, & prætextu fictæ illius præsentationis cogere ipsum ad eligendum minus malum. Cur enim non licebit dolus aduersus manifestam iniuriam, & vim? ergo ex hoc capite non videtur damnandus ille, qui secluso scandalo id faceret, & sub conditione exigeret prætextu sui iuris, vt si aliquis eligendus sit, iste potius eligeretur. Quia tamen ille hæreticus electus, cum reuera non sit legitimus minister, non potest licite reditus ecclesiæ sibi accipere, nec munus ministri exercere; non licebit fortasse eum inuitare dando ei occasionem nouam peccandi, quam aliàs non haberet, sed licebit à Pseudoepiscopo petere, vt hunc potius eligat, cum ipse elector iam omnino peccaturus esset, & daturus alicui electo occasionem peccandi. Quare tutius esset eo casu impetrare dispensationem Pontificis, ex cuius licentia possint Catholicis reditus illos ecclesiasticos applicare huic potius hæretico, quam sinere, quod ab alio nequiori usurpentur, quamvis neuter sit legitimus minister: solum posset ob stare, quod ille electus non solum accipiet reditus, sed etiam geret se pro ministro ecclesiæ, cum talis non sit, & in hoc non potest Papa dispensare, nisi illum faciat verum ministrum, atque ideo datur ei hæc occasio grauius peccandi. Ad hoc tamen dici potest, non suaderi hæretico illi quidquam determinatè, quod non possit sine peccato facere: potest enim reditus illos accipere, vt vel eos postea Ecclesiæ reddat, vel ex dispensatione Pontificis sibi retineat. Potest enim electionem à Pseudoepiscopo acceptare, vt occupet locum illum, ne ab alio nequiori occupetur, & postea munus illud non exercere, nisi quoad actus aliquos, quos licite possit ex voluntate saltem præsumpta ecclesiæ, & ad quos non requiratur potestas ordinis, & qui sine fidei iniuria fieri possint. Quod si ipse

postea velit sine titulo reditus retinere, vel exercere hæretico ritu ministerium: hoc non petunt ab eo Catholici, nec suadent, sed permittunt ad impediendum maius malum. Quare sicut excusatur, qui perit ab usurario mutuum sub usura, quia non determinat ad non aliter mutuandum, sed permittit, & offert usuram: sic Catholici designantes illum ministrum ob necessitatem excludendi nequiorum, non petunt determinatè ab eo quidquam illicitum, nec ad id inuitant, sed id permittunt offerunt, cum tamen mallet, quod electionem acceptaret modo licito, prout posset, licet præuideant non acceptaturum sine peccato ex sua potius malitia proueniente, quam ex Catholicorum petitione. Aduerte denique in his omnibus, quæ Catholicis licere diximus, supponi semper, quod scandalum non sit, vel aliorum offensio, apud quos eiusmodi actiones æstimari soleant pro approbatione falsæ religionis, vel rituum hæreticorum, vel aliud simile.

§. VI.

An sine fidei iniuria liceat Catholicis Hæreticorum Tempia adire, & eorum ritibus adesse.

171 Dicemus seorsim aliquid de hac actione, quia de illa nostro tempore grauissima controuersa fuit non solum cum hæreticis, sed etiam inter ipsos Catholicos, quorum aliqui voluerunt, etiam nunc in Anglia licitè id fieri posse ad redimendam vexationem, qua ex Regio edicto Catholici grauissimè premebantur, nisi hæreticorum templa adirent, & precibus interessent: de quo argumento ultra alios latè, & eruditè disputauit P. Suarez in defensione fidei lib. 6. c. 8.

Vt tamen certa ab incertis separarentur, supponendum est, ingressum in eiusmodi templa ex se, & in genere loquendo, esse aliquid indifferens, & posse in multis casibus licitum esse, nempe quoties nullo modo generat scandalum, vel infert damnum verè fidei, nec affert peruersionis periculum, nec denique significat expressè, vel etiam implicite cultum falsum, vel approbationem falsæ religionis: quod sæpe contingere potest. Primò, si aliquis Catholicus infidelium templum ingrediat, non quatenus templum est, sed prout est domus aperta ad habitationem, vt se à pluuia, vel cæli inclementia defendat, prout legitur S. Gregorium Taumaturgum idolorum templum ingressum esse, vt noctem ibi transigeret. Similiter, si virgente bello, Catholici ad hæreticorum templum se recipiant, quia locus munitissimus sit, vel si Catholici milites idem templum adeant ad spolia capienda, ingressus licitus planè est, sicut etiam si Catholicus episcopus ingrediat, ad templum illud purificandum, & benedicendum, & in aliis similibus casibus. 2. in iis locis, in quibus libertas conscientie viget, & Catholici cum hæreticis promiscuè versantur, solent aliquando Catholici hæreticorum conciones audire, vt eas confutent; imò alicubi mos est, vt postquam Catholici suos ritus peregerunt, hæretici in eodem templo suos etiam ritus celebrent hora diuersa, remanentibus interim aliquibus Catholicis, vt possint postea pro concione confutare calumnias, quas minister hæreticus in sua concione propoluerit. Moneant autem prudenter Thomas Sanchez lib. 2. in decalog. cap. 4. num. 26. & Coninch disp. 15. dub. 3. num. 55.

Non sufficit *num. 55.* non debere indoctos eam licentiam sibi assumere, nec solam curiositatem sufficere, ut licitè quis eiusmodi conciones audiat, sed grauem aliquam causam requiri, ut id licitè fiat.

Monet etiam idem Coninch cum aliis *n. 61.* & *62.* ut licitè id fiat, requiri, quod Catholicus, dum hæretici preces celebrant, non ostendat se precantem, sed materialiter adit sine villo signo reuerentiæ, sed planè omnino se habendo, ac si spectaret aliquam comœdiam. Quod tamen, ut de omnibus hæreticorum templis verum sit, explicatione aliqua, vel limitatione indiget. Si enim Catholicus adit templo schismaticorum Græcorum, quo tempore Missæ sacrificium peragitur, & corpus Christi adorandum eleuatur, debet utique illud reuerenter adorare, cum validè consecratum supponatur. Similiter imagines ibi collocatas debet colere, & alia reuerentiæ signa exhibere; hæc enim non sunt signa approbationis cultus schismatici, sed est cultus communis Catholicis, & hæreticis, atque schismaticis, qui non est illicitus, sed licitus, & debitus. Quando autem reuerentia signum est falsi cultus, vel communicationis cum hæresi vel schismate, tunc locum habebit prædicta doctrina.

172

Item ut Catholicus eorum præcibus adit sine villo signo reuerentiæ.

173

Item licitus est ingressus in eorum templum ad reddendum soli debitu civilis.

Tertiò, licitus est ingressus Catholicorum in eiusmodi templa; quando constat, fieri ad reddendum solum debitum civile alicui personæ, quam comitantur, ut faciunt famuli, vel familiaritates comitantes dominos, aut dominas suas, quas alibi honori, & obsequij gratia comitari solent, sicut, & milites, vel satellites regij possunt Regi hæretico templum suum intranti assistere. Ita Sanchez *dicto cap. 4. num. 27.* Azor, & Becanus, quos affert, & sequitur Hurtado *dicta disp. 48. §. 65.* & colligitur ab exemplo Naaman supra adducto, cui licebat idolorum templum cum suo Rege ingredi, & sacrificijs sacrilegis assistere. Quod intelligunt prædicti Auctores, etiam si aliunde sit lex Principis præcipientis omnibus subditis adire hæreticorum templa: quia adhuc constaret, prædictos famulos non adire templum, ut obedirent illi legi, sed ob finem merè civilem comitandi dominum suum, qui famulatus nullo modo ad religionem pertinet. Addit autem Hurtado, licere eisdem esse ibi detecto capite, propterea coram Rege esse decet; item genua flectere, Rege ea flectente, & eo stante stare; quia hæc non religionis gratia, sed regalis honoris fiunt. Quod quidem verum videtur, quod attinet ad caput detectum, & ad standum Rege stante, esset enim irreuerentia in Regem, eo stante, quacunque ex causa fieret, adhuc famulos sedere, sicut & caput regere coram Rege, & ideo assurgente Principe ad negotium etiam priuatum, vel ad chartam ex serinio recipiendam, omnes statim reuerentiæ causa solent assurgere. Quod autem eo genuflectente, ut idolum adoret, vel communionem sacrilegam Caluinisticam accipiat, debeant vel possint omnes alij genuflectere non probo in vniuersum. Ratio autem differentiæ est, quia gestus externus reuerentiæ debet esse nota summisionis in ordine ad aliquem, cui reuerentiam exhibemus. Et quidem stare famulos stante domino, est mera reuerentia erga dominum, cui fieret irreuerentia sedendo, nam viderentur famuli superiores domino, quo stante ipsi sederent, quod idem est, si domino caput aperiente, ipsi manerent recto capite. Quando verò domino genuflectente coram idolo, ipsi etiam genuflecterent,

genuflectio illa non esset reuerentia merè erga dominum, nam ipsi non flectunt genua domino, sicut si domino pectus percutiente in signum reuerentiæ, ipsi etiam pectus percuterent, illa pectoris percussio non esset reuerentia erga dominum, cum non sit apta nota summisionis famuli erga dominum, sed potius sit nota adorationis sacræ, & religiosæ; sic etiam genuflectio illa non est nota reuerentiæ civilis erga dominum, sed reuerentiæ ipsius genuflectentis. Vnde quando dominus coram Confessario genuflectit, ut confiteatur sua peccata, non ideo famuli genuflectunt, sed expectant stantes, quia genuflectio illa est reuerentia penitentis erga Confessarium, ut ministrum Dei, & iudicem in illo foro. Si ergo domino genuflectente coram idolo, famuli etiam genuflecterent, genuflectio illa non esset reuerentia civilis erga dominum, sed religioſa erga idolum. Nec exemplum Naaman est ad rem: nam ille genuflectebat coram idolo genuflectente Rege, ita tamen, ut genuflectio non esset signum reuerentiæ, sed sitis quidam materialis aptus, & necessarius, ut Rex genuflectens posset commode inniti manus Naaman, quod erat ministerium merè civile, & nullo modo actio religioſa versùs idolum.

His suppositis, controuersia principalis est, an Rege hæretico præcipientis subditis adire hæreticorum templa, ibique præcibus, & concionibus adesse, possint Catholicis templa adire ad virandas grauissimas pœnas carceris durituti, vel confiscationis bonorum, aut alias grauioribus, vel saltem protestatione premissa, quod non religionis causa, sed ad obedientiam civilem Regi præstandam, & pœnas fugiendas, materialiter solum templa ingrediantur. In qua controuersia non defuerunt Doctores Theologi, qui ut Catholicos Anglos grauissimis pœnis, & quod plus erat, periculo peccandi, & deſiciendi à fide confessione eriperent, dixerunt, id posse sine peccato fieri: quibus fauere videtur Azor *tom. 1. lib. 8. c. 11. §. 2. & 4.* & *cap. 27. §. 5.* ubi pro eadem sententia alios tacitè refert; quem tamen verè ea sententia liberet, interpretari conatur Hurtado *ubi supra §. 67.* sed non est opus alio interprete, cum implemet postea explicauerit suam mentem *tom. 3. lib. 1. c. 7. §. 1.* Posset hoc loco, ubi dicit, falsò sibi hanc sententiam imputatam, cum ipse nunquam id licitum dixerit casu, quo scandalum, & effusio sequitur, vel tacita aliqua falsi cultus professio, aut periculum peruerſionis, quæ omnia in casu nostro reperiuntur.

Omnino ergo fatendum est, in casu posito non licere Catholicis Regio edicto obedire, neque eius intuitu, aut metu adire templa hæreticorum. Quod ex Patribus, & aliis argumentis latè, & eruditè probat Suarez *dicto c. 9.* & idem responderunt Theologi de hoc Romæ consulti, inter quos Cardinales Bellatminus, & Baronius, quos P. Perſonius consuluit, ut refert Granado in *presenti tract. 11. disp. 3. sect. 3. num. 18.* qui eandem sententiam profiteatur, & Turrianus in *presenti disp. 3. dub. ultimo*, Sanchez *dicto cap. 4. num. 27.* Coninch *disp. 15. num. 57.* Hurtado *dicta disp. 48. sect. 5.* & alij omnes. Est enim iam res hæc extra omnem controuersiam post motum proprium Pauli V. datum 10. Calend. Octobris anno 1606. in quo inter alia Pontifex Catholicis Anglis hæc dicit. *Accepimus namque compelli vos, grauissimè propoſitis, templa hæreticorum adire,*

curus eorum frequentare, concionibus illorum interesse. Profecto credimus procul dubio eos, qui tanta constantia atrocissimas persecutiones, infinitas propemodum miseras hactenus perpassi sunt, ut immaculatè ambulant in lege Domini, nunquam commissuros esse ut conquirentur communione deferreorum diuina legis. Nihilominus zelo pastoralis officii nostri impulsus, & pro paterna sollicitudine, qua de salute animarum uestrarum assidue laboramus; cogimur monere vos atque obtestari, ut nullo pacto ad templa hereticorum accedatis, aut eorum conciones audiat, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurrat. Non enim licet vobis hac facere sine detrimento diuini cultus, ac vestrae salutis, &c. Quod Breue integrum refert Suarez dicto lib. 6. in Proemio, & aliud secundum Breue eiusdem Pauli V. datum ad eosdem Catholicos Angliæ 10. calend. Octobris anno 1607. quo primum illud confirmatur, eo quod ab aliquibus subreptitum existimaretur. Post hanc verò ad eam manifestam Pontificis declarationem, opinionem contrariam in Anglia probabilem esse non posse, probat bene idem Suarez dicto lib. 6. cap. 8. num. 15.

176

Rationes multæ adducuntur à prædictis Auditoribus ad ostendendam culpam adeundi templa hereticorum in his circumstantiis, tum ex offensione, & scandalo, tum ex periculo peruersionis quod est intrinsecè annexum saltem in communi, tum etiam ex incremento hæresis, quæ fauorem, & honorem accipit ab eiusmodi concursu, & ex aliis capitibus, quæ argumenta apud ipsos videri possunt. Ego enim nolo rationes ab extrinseco, petere, quæ fortasse non sunt ita vniuersales, sed ab intrinseco, & à priori ex natura, & conditionibus propriis talis actionis. Prima ergo ratio, & à priori esse potest, quia licet aditus ad templa hereticorum ex se possit esse actio indifferens, in his tamen circumstantiis non est indifferens, sed determinata, ut sit actio religiosa, significans cultum sacrum erga locum illum, & actiones, quæ ibi fiunt. Suppono enim exerceri hanc actionem propter obseruantiam legis Regiæ eam præcipientis, & hanc ipsam obseruantiam significari ab adeuntibus templa. Si enim alia esset causa adeundi ciuilib, ut comitari Principem, interest esse comitiis sæcularibus, &c. iam dixi ingressum licitum tunc esse. Quæstio ergo est, quando non apparet alia causa ciuilib, sed solum metus pœnarum, ad quas euadendas ponitur obseruantia legis; & tunc dico, non posse hanc actionem esse obedientiam merè ciuilem, sed actionem religiosam, includentem protestationem falsi cultus. Quod sic ostendo: quia lex humana non potest præcipere aliquid opus, nisi sub motiui alius virtutis, & honestatis in cuius specie illud constituit, eo ipso quod id præcipiat: licet non obliget ad modum virtutis, hoc est, ad operandum propter finem virtutis: ipsa tamen lex debet habere pro motiui honestatem talis virtutis, & illam intendere, prout suppono ex materia de legibus, ubi hæc omnia fusiè traduntur. Quibus suppositis, certum est, hanc legem Regiam, ut legis lacuam, & apparentiam haberet, debuisset honestatem aliquam apparentem intendere in præcepto adeundi templa, quæ non poterat esse alia nisi sacra, vel Religiosa, nempe cultus religiosus, & eius maior solemnitas, & frequentia, vel certè: ut eiusmodi preces, ac conciones, & concionatores ipsi ac ministri hono-

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

rem, & auctoritatem à frequentia haberent, vel quid simile: præcipitur ergo ea lege actio non ciuilib, sed religiosa. Vnde subditus, qui nullam causam habet, aut significat adeundi templum, nisi legis obseruantiam, quàm exerceat exterius ad vitandas pœnas transgressoribus impositas, eo ipso significat saltem exterius, se intendere obseruantiam legis, & ponere actum à lege præceptum, qui certè erat actus religiosus, vel falsæ religionis, uel ad eam fouendam ordinatus: significat enim se legi obedientem, & exequentem id, quod lege præcipitur, & Principis voluntati se conformantem, & per consequens exequentem actum religiosum, qui solus lege illa præcipiebatur.

Secunda ratio esse potest à simili, & ab exemplo ad ostendendam malitiam intrinsecam illius actionis: quia si licitus esset templi ingressus in his circumstantiis, licet etiam posset sumptionem falsæ eucharistiæ, & communionis Caluinisticæ, illam sumere ad vitandas grauissimas pœnas: quod tamen nemo Catholicus concedet. Sequela verò probatur; quia sicut adire templa hereticorum de se indifferens est, & aliquando potest esse licitum: sic etiam comedere panem illum, qui merus panis est, de se est indifferens, & potest esse actio nō sacra, sed politica, seu naturalis ad corporis sustentationem: Si ergo comestio illa in his circumstantiis illicita est, quia præcipitur, ut actio religiosa, & sacra, & ideo significat in his circumstantiis falsum cultum, idem dicendum est de adeunte templum in his circumstantiis, & audiente concionem, & preces hereticas ad obseruandam legem, quia hæc omnia præcipiuntur intuitu religionis. Non ergo mirum, quod posita illa lege, Catholici omnes abhorruerint à præsentia sua iis precibus, & concionibus exhibenda, & habuerint pro signo certo desertæ religionis catholicæ, vel hæresis saltem simulatæ, & quem viderent eiusmodi legi obtemperantem; si eo intuitu adeuntem hereticorum templa, & sacrilega conuenticula.

177

Explicatur, & confirmatur vtrique ratio exemplo apertissimo idolothyti, quod videtur omnino esse simile casui nostro; nam comestio idolothyti secundum se indifferens est, & aliquando potest esse licita, ut supra ex Paulo Apostolo probatum est: si tamen Rex Gentilis præcipiat tibi, ut de illo comedas, non poteris iam de illo tunc comedere etiam ad vitandam mortem, vel grauissimas alias pœnas: quia urgente præcepto, qui comedit, ostendit se actionem religiosam exercere, qualis à Tyranno præcipitur, cum solum propter præcepti obseruantiam id faciat: imo addit Chrysostomus homil. 25. in Matth. in imperio & si quis tibi dicat, non manduces idolothytum, sed aspice tantum ad idola, quomodo speciosa sunt: si aspexeris prouocatus, oculis tuis, negasti Christum. Non quia aspiciere idola aliquid sit, sed quia inuitatus aspicias peccas. Tanti nimirum refert inuitatio, & prouocatio, quæ motiuum sit operandi. Quid ergo operabitur lex habens pro motiui cultum religiosum, & hunc ipsum præcipientem, quando subditus intuitu talis legis actionem exhibet ad cultum ordinatam, etiam si seclusa tali lege, & in aliis circumstantiis diuersis posset fortasse aliquando actio illa esse licita? Eodem planè modo dicere possumus, si adieris templum prouocatus, & iussus à Principe heretico, ingressu tuo Christum

178

L 1 negasti:

negasti: non quia ingressus ille semper, & in omni casu illicitus sit, sed quia iussus, & prouocatus ab hæretica lege ingressus es, ut precibus, & concionibus hæreticis adesses. Merito ergo Paulus Quintus in his circumstantiis dixit, id non licere sine detrimento diuini cultus, & propriæ salutis, de cuius responsi veritate dubitare non licet, cum à summo Ecclesiæ Pastore, & doctore auctoritate Apostolica redditum sit subditis ab ipso veram, & sanam doctrinam petentibus, pro qua fortunæ, & vitam ipsam debebant exponere. Ex quibus facile solui possunt, quæ pro contraria parte adduci possent, & videri possunt apud Suarez loco citato. Nobis sufficiat legitimum fundamentum huius decreti Pontificij breuiter indicasse. Et hæc dicta sint de actu externo, seu confessione fidei: nunc ad alia progrediamur, quæ ad habitum spectant.

DISPUTATIO XV.

De habitu fidei.

SECTIO I. *Utrum habitus fidei sit in substantia anime, vel in aliqua eius potentia. Vbi, an sit habitus speculatiuus, vel practicus.*

II. *An habitus fidei sit virtus, & qualis.*

I Ostquam dictum est de actibus fidei, & eorum obiecto materiali, & formali, sequitur, ut de habitu dicamus. Non tamen potuimus de actibus differere, quin multa tractarentur, quæ ad habitum spectabant tam intellectualem, quam etiam piæ affectionis, qui est in voluntate, atque etiam de habitu infuso requisito ad iudicium credibilitatis, quod debet præcedere. Diximus etiam ex professo de supernaturalitate eorum habituum; item *disp. 8.* diximus de vnitatem habitus fidei infusi, & quomodo idem habitus simplex deseruit ad plures actus specie diuersos. Quare pauca, & faciliora restant nobis de hoc habitu examinanda, quod hac disputatione præstabitur, *disp. verò* sequenti dicemus de eius causa efficiente, de infusione etiam, cōseruatione, & augmento eiusdem habitus.

SECTIO I.

Utrum habitus fidei sit in substantia anime, vel in aliqua eius potentia. Vbi, an sit habitus speculatiuus, vel practicus.

I Ari habitum infusum fidei, probatum est *supra disp. 9. sect. 3.* Nunc quærimus de subiecto proximo, cui inhaeret, postea suo loco dicturi de subiecto remoto, in quibus scilicet hominibus, vel Angelis reperitur. Dubitatur ergo, an habitus fidei inhaereat immediatè in substantia anime, vel potius in intellectu, vel aliqua alia eius potentia: est autem eadem difficultas de habitu infuso requisito ad iudicium credibilitatis præcedens; qui etiam in eodem subiecto proxi-

mo collocandus erit: imo cum proportionem eadem est ratio de habitu infuso requisito ad piæ affectionem, an sit immediatè in voluntate, vel in eadem anima: quare quod de vno dicitur, eodem modo de alio cum proportionem debita dicendum est.

Theologi in hoc puncto non omnes eodem modo loquuti sunt: quidam enim primo dixerunt, habitum fidei, licet simplex sit, esse simul in intellectu, & in voluntate: ita loquitur S. Bonaventura *in 3. disp. 23. art. 2. 1. q. 2.* qui non reputat id absurdum, eo quod ex Augustino utraque illa potentia est idem realiter inter se, & cum anima. Quare videtur loqui de habitu ad assensum intellectualem, & ad piæ affectionem, & hunc ponere simplicem ad utrumque actum. Quam sententiam sibi placere significat Hurtado *in præfati disp. 50. §. 5.* sequæ eam libenter amplectur, si plurius auctoritate, vel efficacioribus argumentis probaretur. Ceterum iam in superiorem ostendimus habitum fidei ad assensum intellectualem distingui ab habitu piæ affectionis, quare ex hoc capite non debent in eodem subiecto collocari.

Secundò ergo alij antiquiores apud eundem Bonauenturam dixerunt, fidem pro materiali esse in intellectu, pro formali autem esse in voluntate. Alij è contra pro formali posuerunt in intellectu, & in voluntate pro materiali: sed utrique loquuti videntur de fide prout completitur utrumque habitum, & conciliari possunt: quia priores loquuti videntur de fide, secundum considerationem moralem: in quo sensu formale videtur provenire à voluntate; à cuius actu procedit moralitas, & honestas formalis fidei, à qua ipse assensus denominatur honestus, & bonus. Posteriores verò loquuti videntur de fide, prout sonat assensus, in qua consideratione formaliter constituitur per actum intellectus; imperium autem voluntatis videtur se habere materialiter, seu extrinsecè, & remotè, sicut obiectum remotum dici solet obiectum materiale. Hoc tamen totum pertinet ad quæstionem de nomine.

Loquendo autem de re ipsa, alij tertio, & communiter dicunt, habitum fidei, qui elicit assensum, inhaerere immediatè intellectui. Ita supponit Suarez *in præfati disp. 7. sect. 1. num. 3.* Coninch *disp. 16. dub. 1.* Granado *præfati 3. disp. 16. num. 1.* & alij communiter: quia habitus in ea potentia collocatur, in qua sunt actus, ad quos dantur, quod maximè locum habere debet in habitibus infusis, qui dantur, ut cōpleant ipsam potentiam in ratione potentia; quare ipsi potentia debent inhaerere, ut eam intrinsecè perficiant, & compleant.

Alij verò, qui potentias ab anima non distinguunt realiter, vel ex natura rei, consequenter eiusmodi habitus dicunt recipi immediatè in sola substantia anime. Ita Hurtado *ubi supra §. 4.* qui addit, recipi habitum fidei in essentia anime, non solum materialiter, sed formaliter in primo, & quidditatiuo anime conceptu, quia recipitur in anima quatenus intellectus est: primus autem anime conceptus est intellectus, seu rationalis. Dicitur tamen gratia recipi in substantia anime, & fides in intellectu, quia gratia non datur ad operandum immediatè, ideo dicitur recipi in substantia anime, nomine enim substantia non explicatur anima prout est principium operandi, sicut explicatur nomine intellectus, & ideo fides, quæ